

A MUNKAERŐPIAC ÉS AZ OKTATÁSI RENDSZER KAPCSOLATA

Budapest, 2011., október 26.
Készítette: dr. Szüdi János

Az oktatás rendszerének értelmezése

Az érintett szolgáltatások köre

A munkaerőpiac és az oktatási rendszer kapcsolatának megértéséhez és feltárásához az említett fogalmak igen széles körű értelmezésére van szükség. Oktatási rendszeren a legtágabb értelemben felfogva érteni lehet minden olyan ellátást, szolgáltatást, amelynek az a célja, hogy a megszületett gyermeket alkalmassá, képessé tegye az ismeretek befogadására és alkalmazására. E tág értelemben felfogott oktatási rendszer ráépül arra a nevelésre és gondozásra, amelyet a család, a szülők nyújtanak gyermekük részére. Igen lényeges kérdés annak vizsgálata ezért, hogy milyen módon viszonyul egymáshoz a családi, szülői nevelés és gondozás, valamint az állami gondoskodás. Nem okozhat különösebben nagy vitát annak kijelentése, hogy a családi, szülői nevelés és az állami gondoskodás céljai közösek, nevezetesen az, hogy minden egyes gyermeknek lehetővé tegyék a személyiségének legteljesebb mértékű kibontakozását, a gyermekben lévő képesség, tehetség legteljesebb mértékű kiteljesedését, annak érdekében, hogy sikeresen belépjen a munkaerőpiacra, és sikeres életpályát fusson be.

A családi, szülői gondoskodás és az állami gondoskodás

Nem egyszerű kérdés, és itt már egységes álláspontot nehéz találni annak megválaszolása, hogy az egyes gyermek, az egyén fejlődési irányának meghatározásában milyen szerepe van a családi, a szülői nevelésnek, gondozásnak, hol és mikor kell belépnie az állami gondoskodásnak. Nem tagadható az a tény sem, hogy az egyes családok helyzetében lényeges eltérések vannak, és ezek az eltérések döntő módon meghatározhatják a megszületett gyermek jövőbeni esélyeit, fejlődésének lehetőségeit. Ehhez kapcsolódó kérdés, hogy milyen kiegyenlítő szerepe kell hogy legyen az állami gondoskodás rendszerének.

A gyermek fejlődését érintő tényezők

A gyermek jövőbeni helyzetét, fejlődését nem csak az egyes családok, szülők közötti különbségek befolyásolják, hanem a gyermek személyében meglévő eltérések, az átlaghoz képest jelenlévő előnyök vagy hátrányok. Ebből adódóan lehet beszélni minden egyes gyermeknél a család, a szülők szociális helyzetéről, a család, a szülők kulturális helyzetéről, továbbá a gyermek személyiségében megtalálható átlagon felüli tehetségről vagy a gyermek fejlődését hátráltató, megnehezítő különböző nehézségekről, zavarokról, problémákról. Beszélhetünk tehát a gyermek fejlődését befolyásoló külső tényezőkről és belső tényezőkről.

Az oktatás rendszere e legtágabb értelemben

Legtágabb értelemben a nevelés és oktatás rendszerén érteni lehet a családi nevelést és gondoskodást, valamint az állami gondoskodás rendszerének minden olyan intézményét, amelynek feladata a gyermek fejlődését hátráltató tényezők felismerése, feltárása, az ebből eredő hátrányok csökkentése, kiegyenlítése, megszüntetése, továbbá az állami gondoskodás keretében nyújtott nevelés és oktatás rendszere.

A gyermek megfelelő fejlődéséhez való joga

Abban az esetben, ha elfogadható kiindulópontként, hogy minden egyes gyermeket megilleti a megfelelő fejlődéshez, személyiségének minél teljesebb kibontakoztatásához való jog, akkor e tág értelemben felfogott rendszer együttesen nevezhető a gyermek megfelelő fejlődését biztosító rendszernek. Leválasztva a rendszerből a családi, szülői nevelést és gondoskodást, megmarad az állami gondoskodásnak az a rendszere, amely hivatott biztosítani a gyermek megfelelő fejlődéséhez való jogának az érvényesülését.

A munkaerőpiac

A munkaerő-piac fogalma

A munkaerőpiac azoknak a feltételeknek az összessége, amelyek biztosítják a munkaerejét áruba bocsátó, kínáló munkavállalónak, mint a termelés egyik feltételének és a munkáltatónak, mint a termelési feltételek megteremtésében érdekeltnek, a munkaerő iránti kereslet megjelenítőjének a kölcsönös egymásra találását.

A munkaerő-piaci esélyek

A munkaerőpiac működésének sikere jelentős mértékben függ attól, hogy a munkavállaló, mint a kínálati oldal és a munkáltató, mint a keresleti oldal mennyiben fedi le egymást. A sikerességben mindkét oldalnak fontos szerepe van. Keresleti oldalról elsődleges a kiszámíthatóságra, vagyis olyan hosszú távú döntésekre van szükség, amelyek többé-kevésbé meghatározzák a munkavállalói felkészülés irányát. Kínálati oldalról lényeges a várható igények fogadása, illetve felkészülés a konkrét igények teljesítésére és a változásokhoz való alkalmazkodásra. Kínálati oldalon jelen vannak azok is, akiknek a munkaereje iránt nincsen valóságos igény, önhibájukon kívül nem tudnak a siker reményében belépni a munkaerőpiacra.

Az oktatási rendszer és a munkaerőpiac

Az oktatási rendszer fogalmának szűkítése

Természetesen a tág értelemben felfogott oktatási rendszer alapján nehéz feltárni az összefüggéseket. Ebből adódóan indokolt és szükséges az állami gondoskodás kereteiben nyújtott nevelés és oktatás rendszerének kiemelése a gyermek megfelelő fejlődését biztosító ellátórendszerekből. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy nincs szükség a nagy ellátórendszer egésze egymáshoz való kapcsolatának feltárására, a nevelés és oktatás rendszere működtetésének, eredményességének vizsgálata szempontjából.

A nevelés és oktatás rendszerének tagolása

A nevelés és oktatás rendszere felosztható azon az alapon, hogy szolgáltatásainak igénybevétele az saját elhatározáson, döntésen múlik vagy az állami akaraton, elrendelésen, előíráson. Ez utóbbi tekinthető az intézményes nevelésben való részvétel kötelezettségének és az e kötelezettség teljesítéséhez rendelkezésre álló intézményrendszernek. Az állami gondoskodás rendszerét fel lehet osztani az iskolába lépést megelőző ellátórendszerre, az iskolarendszerre, illetőleg az iskolából történő kilépés utáni ellátórendszerre. Munkaerő piaci kapcsolatok szempontjából az iskolai nevelés és oktatás rendszere sem tekinthető egységesnek. Minél jobban halad előre a tanuló az iskolai nevelés és oktatás rendszerében, annál inkább erősödik a munkaerőpiac hatása, annál szorosabbá kell hogy váljon az oktatás és

a munkaerőpiac kapcsolata. Az iskoláskor utáni nevelésnek és oktatásnak pedig a munkaerőpiachoz kötődve, azt kiszolgálva kell ellátni a feladatát.

A pályaválasztás és a munkaerőpiac

A pályaválasztás fogalma

A pályaválasztáson a mindennapi szóhasználatban azt a döntést szokták érteni, amikor valaki a rendelkezésére álló lehetőségek keretei között eldönti, hogy milyen életutat kezd meg, folytat, próbál végigjárni. Legszorosabb értelemben a pályaválasztáson egy meghatározott tevékenység keretei között, egy konkrét munkafolyamatba való bekapcsolódást lehet érteni. Egészen tág értelemben felfogva a pályaválasztást, azt a folyamatot lehet érteni rajta, amikor meghatározott személy kibontakoztatja személyiségét, mindazokat a képességeit, amelyek alkalmassá teszik a számára leginkább megfelelő életút, pályáiv végigjárását. Nyilvánvalóan senki nem képes arra, hogy egyedül járja végig azt az utat, amely biztosítja személyiségének legteljesebb körű kibontakozását. Az ember személyiségének fejlődésében kiemelkedő szerepe van a családnak és a közoktatásnak. A gyermek, a tanuló személyiségének fejlesztése a közoktatás intézményeinek, így mindenekelőtt az óvodának, iskolának és kollégiumnak az alapfeladata.

A nevelő, nevelő és oktató munka értelemszerűen a legtágabb értelemben vett pályaválasztáshoz nyújt segítséget, nem pedig ahhoz, hogy valaki megtalálja azt a konkrét tevékenységet, feladatot, állást, amelyben a karrierjét építeni tudja. Ezért a közoktatási intézmények a nevelő, nevelő és oktató munkájuk során a legtágabb értelemben vett pályaválasztást segítik. Az óvodai nevelőmunka, az iskolai nevelő- és oktatómunka, a kollégiumi nevelőmunka, így egyben pályaválasztási tanácsadó tevékenység is. Az oktatásban folyó pályaválasztás nem irányul konkrét munkába állításra, karrierépítésre, feladata a gyermek, a tanuló személyiségfejlődésének leginkább megfelelő irányok meghatározása. Ezért a munkaerő-piaci pályaválasztási tanácsadástól történő elhatárolás érdekében a közoktatás intézményei továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadást nyújtanak a tanulók részére.

A továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás keretei között először azt a lehetőséget kell megkeresni, amelyik a legmegfelelőbb az adott személynek, adott tanulónak. Ez elsődlegesen a középfokú iskola típusának a megválasztását jelenti. Ennek megválasztása után kell hogy minden egyes tanuló megkapja a szükséges segítséget tanáraitól, a konkrét iskola megválasztásához.

A középiskolában ahhoz kell a segítség a tanulónak és a szülőnek, hogy el tudják dönteni, melyik a legjobb út a tanulónak: a felsőoktatásba való belépés, egy szakképesítés megszerzése, a munkaerőpiacra történő kilépés.

Az elemzés célja

A gyermek megfelelő fejlődéshez szükséges jogának érvényesüléséhez meg kell határozni azokat az ellátórendszereket, amelyek összehangolt működése nélkülözhetetlen e jog valóságos érvényesüléséhez. Meg kell találni e gyermeki jog érvényesülését elősegítő és hátráltató tényezőket a családi nevelés és oktatás eredményességét segítő és hátráltató tényezőkkel együtt. Egyértelművé kell tenni az állami gondoskodásnak rendszereit, egymással való együttműködésüket, és világosan meg kell fogalmazni a nevelés és oktatás egymáshoz kapcsolódó, egymásra épülő, egymást kiegészítő rendszereit.

A magyar jogrendszer részletes elemzésére nem kerül sor, arra való tekintettel, hogy átalakítása nem fejeződött be, továbbá elsődleges cél az európai tendenciákra épülő megoldási javaslat kidolgozása.

Az elemzés abból a feltételezésből indul ki, hogy újra kell szabályozni a nevelés és oktatás rendszerét. Az elemzés az Európai Unió célkitűzéseire és a kihirdetett nemzetközi szerződésekre épül. Az Alaptörvény egyes elemeinek vizsgálatára szükség van, mivel nagy valószínűséggel annak keretei között kell, lehet új megoldásokat keresni.

A lehetséges jogi szabályozást igénylő megoldások ajánlások formájában, a pályaválasztás szempontjait mérlegelve kerülnek megfogalmazásra.

A szabályozást befolyásoló tényezők

Nemzetközi jog és a belső jog viszonya az alaptörvényben

Alaptörvény Q) cikk

(2) Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját.

(3) Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.

Az Alaptörvénynek a nemzetközi jog és a belső (magyar jog) viszonyával kapcsolatos rendelkezései három követelményt fogalmaznak meg:

- a nemzetközi jog és a magyar jog összhangjának megteremtését,
- a vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek teljesítésének követelményét,
- a nemzetközi jog általánosan elismert szabályainak – külön intézkedés nélküli – elfogadását.

Az Alkotmánybíróság iránymutatása szerint a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai külön (további) transzformáció nélkül is a magyar jog részei. A transzformációt ebben az általánosságban – vagyis a szabályok felsorolása, illetve meghatározása nélkül – maga az Alkotmány hajtotta végre. Miután az Alaptörvény megfogalmazása e körben megegyezik az Alkotmány szövegével, az úgynevezett „általánosan elismert szabályok” magyar jogrendbe történő átültetésére továbbra sincs szükség. [53/1993. (X. 13.) ÁB. h.]

A magyar jogrendszerbe nem épülnek be automatikusan a nemzetközi jogrendszer elemei, amennyiben azok nem tartoznak a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai közé. A magyar jogrendszer ezért az úgynevezett dualista-transzformációs rendszert alkalmazza. Az Alaptörvénynek abból a rendelkezéséből, hogy Magyarország biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját, nem csupán a jogalkotónak az a kötelezettsége származik, hogy a belső jog szabályai ne álljanak ellentétben valamely nemzetközi jogi kötelezettséggel, hanem az is, hogy az illetékes jogalkotó szerv bocsássa ki azt a jogszabályt, amely nélkül valamely nemzetközi jogi kötelezettség nem lenne teljesíthető. A vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangjának biztosítása vonatkozik minden vállalt nemzetközi kötelezettségre, beleértve az általánosan elismert szabályokat is. Az összhangot az egész belső jog tekintetében biztosítani kell, figyelembe véve az Alaptörvényben foglaltakat és a nemzetközi jogból származó kötelezettségeket. [143/2010. (VII. 14.) ÁB. hat.]

Az irányt mutató nemzetközi szerződések

A Magyar Köztársaság a 2007. évi CLXVIII. törvénnyel hirdette ki az Európai Unióról szóló szerződés és az európai közösséget létrehozó szerződés módosításáról szóló

Lisszaboni szerződést, valamint ennek keretei között az Európai Unió Alapjogi Kartáját (a továbbiakban: EUAK. [AZ EURÓPAI UNIÓRÓL SZÓLÓ SZERZŐDÉS (a továbbiakban: EUSZSZ) ÉS AZ EURÓPAI UNIÓ MŰKÖDÉSÉRŐL SZÓLÓ SZERZŐDÉS (EUMSZSZ) EGYSÉGES SZERKEZETBE FOGLALT VÁLTOZATA (2010/C 83/01) számon jelent meg az Unió hivatalos közlönyében.]

A nevelés és oktatás szabályozása nem oldható meg az 1991. évi LXIV. törvénnyel hatályba léptetett a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezményben foglaltak megtartása nélkül [a továbbiakban: GYJSZE.]

Nem hagyhatók figyelmen kívül az 1976. évi 8. törvénnyel kihirdetett Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában (a továbbiakban: PPJNE), az 1993. évi XXI. törvénnyel kihirdetett Európai Emberi Jogi Egyezményében (a továbbiakban: EEJE), az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezményben [a továbbiakban: EJASZV] foglaltak sem.

Az Európa Tanács 1961-ben fogadta el az Európai Szociális kartát, amelynek célja az alapvető gazdasági és szociális jogok biztosítása. A Magyar Köztársaság 1991-ben írta alá, és 1999-ben erősítette meg a kartát. A módosított karta kihirdetésére a 2009. évi VI. törvénnyel került sor. [a továbbiakban:Kart.]

Magyarország és az Európai Unió kapcsolata az Alaptörvényben

Alaptörvény E) cikk

(2) Magyarország az Európai Unióban tagállamként való részvétele érdekében nemzetközi szerződés alapján - az alapító szerződésekből fakadó jogok gyakorlásához és kötelezettségek teljesítéséhez szükséges mértékig - az Alaptörvényből eredő egyes hatásköreit a többi tagállammal közösen, az Európai Unió intézményei útján gyakorolhatja.

(3) Az Európai Unió joga - a (2) bekezdés keretei között - megállapíthat általánosan kötelező magatartási szabályt.

(4) A (2) bekezdés szerinti nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére adott felhatalmazáshoz az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.

Az EUSZSZ 4. cikke egyértelművé teszi, hogy minden olyan hatáskör, amelyet a Szerződések nem ruháztak az Unióra, a tagállamoknál marad. Az Európai Unió működéséről szóló szerződés meghatározza az Unió hatáskörének típusait és területeit: Unió kizárólagos hatáskörei, az Unió és a tagállamokkal megosztott hatáskörök, és emellett léteznek a tagállamok hatáskörébe tartozó úgynevezett nemzeti ügyek.

Az oktatási hatáskörök

Az oktatás nemzeti hatáskörbe tartozó ügy. Az Unió hatáskörrel rendelkezik azonban a tagállamok intézkedéseit támogató összehangoló vagy kiegészítő intézkedések végrehajtására az oktatás, a szakképzés, az ifjúság és a sport területén is. [EUMSZSZ 6. cikk.]

A magyar nevelés és oktatás formálódó új rendszerének bemutatása

Trendek és irányok

A várhatóan Nemzeti Köznevelés rendszerére átnevezett közoktatás kimerítő elemzéséhez ma még nincsenek meg a feltételek. A tendenciák azonban jól érzékelhetőek a

megjelent különböző koncepciókból, elhangzott nyilatkozatokból. A levonható következtetések e következők.

- Megvalósul a nevelés és oktatás rendszerének teljes államosítása.
- Megteremtődik a feltétel a szülői nevelés háttérbe szorításához, az állami ideológiai elvárások közvetítéséhez.
- Csökken az egyéni tanulási útvonal kialakításának lehetősége.
- Nő a korai pályaválasztás kényszere.
- Erősen korlátozódnak az intézményi döntési jogkörök.
- Nem cél e rendszerben a pedagógus-szülő-tanuló mellérendeltségén alapuló, a gyermek mindenképp felett álló érdekét központba állító, nyitott, befogadó óvoda, iskola, kollégium kialakítása.

Az államosítás

A magyar nevelés és oktatás új rendszerének legfontosabb jellemzője az állami szerepvállalás szinte végletes megerősítése, minden más szereplő háttérbe szorítása a döntéshozatali eljárás rendszerében. Az állam a hagyományos szerepek megtartása mellett - jogszabályok kiadása, a működéshez szükséges központi források előteremtése és biztosítása, az állami vizsgarendszer fenntartása, az állami központi mérési, értékelési és ellenőrzési rendszer működtetése - magához vonja az egyes intézmények fenntartásával összefüggő feladatokat, hozzácsatolva a foglalkoztatással összefüggő kérdéseket is.

Ez a megoldás lényegében azt jelenti, hogy az önkormányzati közfeladatok köréből kikerül a közoktatás és a továbbiakban mint állami közszolgálat kerül megszervezésre. A helyi önkormányzatok szerepe másodlagossá válik. Az állam engedélyezheti a neveléssel és oktatással kapcsolatos feladatok meghatározott körének átvállalását a jelenleg még nem ismert feltételeknek megfelelő önkormányzatok részére. A megismert elképzelések szerint egyedül az óvodai nevelés marad önkormányzati közfeladat, és minden más átkerül az állam felelősségi körébe. A visszaosztható feladatok nem terjednek ki valamennyi, a közoktatás jelenlegi rendszere alapján ellátott feladatra, mivel kizárólagosan az állam láthatja el a jövőben a kollégiumi neveléssel, a szakiskolai neveléssel és oktatással, a pedagógiai szakmai szolgáltatásokkal és a pedagógiai szakszolgálatokkal összefüggő feladatokat.

Az állami szerepvállalás erősödését jelzi a tantervi szabályozás teljes újragondolása, melynek lényege, hogy a kötelező Nemzeti alaptanterv mellett kötelező kerettantervek készülnek, intézménytípusonként egy, legfeljebb kettő. A kötelező kerettantervtől való eltéréshez külön hatósági engedélyre van szükség. A kötelező tantervhez kötelező tankönyv párosul, amely a kialakult tankönyvpiac tényleges megszüntetését eredményezi.

Az állam döntő szerepet kíván játszani a pedagógiai szakmai szolgáltatások körében, központi szakmai irányítás alá vonva az egész szolgáltató rendszert. Az állam céljai között szerepel a szakfelügyeleti rendszer visszaállítása, amely az intézményi ellenőrzések útján kíván meggyőződni a szakmai színvonalról, a kötelező kerettantervben foglaltak végrehajtásáról.

Az intézmények helyzete

A nevelés és oktatás feladataiban közreműködő intézmények az állami akarat végrehajtóivá válnak, még akkor is, ha a működtetésüket a helyi önkormányzatok visszakerik és visszakapják. Ehhez a garanciát az biztosítja, hogy az intézményvezető kiválasztásában és megbízásában az állam akkor is szerepet fog játszani, ha az adott intézménynek nem az állam a fenntartója. Az intézményvezető munkáltatói jogköre alapvetően megváltozik arra való

tekintettel, hogy az adott intézményben központi források terhére történő foglalkoztatható létszámot az állam határozza meg.

A szülői jogok

Kétségesse válik a szülőknek az a joga, hogy megválasszák a gyermeküknek adandó nevelést. Ennek indoka, hogy három éves kortól kötelezővé válik az óvodai nevelésben való részvétel. Ez annyit jelent, hogy a szülő a jövőben a hivataltól kérhet engedélyt ahhoz, hogy gyermekének ne kelljen óvodába járnia. Nem vitathatóan a gyermekek több mint kilencven százaléka jelenleg is óvodába jár, azonban ebben a kérdésben a szülő a „helyzet ura”.

Az általános iskolában az egész napos oktatás válik kötelezővé, melynek lényege, hogy a tanuló reggel 8-tól 16 óráig foglalkozásokon vesz részt. Az iskolaotthonos oktatás nem ismeretlen oktatásszervezési megoldás. Lényegében a tanulót ez a megoldás kivonja a szülői gondoskodás köréből a hét munkanapjaira.

A kemény tartalmi szabályozással, az egyéni életút kialakítását gátló egységes tantervi követelményekkel kevés az esély arra, hogy a tanulók részére a személyiségüknek legteljesebb mértékű kibontakoztatását nyújtó felkészítést tudjanak biztosítani. Ez az ellátási forma viszont jó lehetőséget biztosít az állam által kívánatosnak tartott ismeretek és követelmények közvetítése mellett az elvárt nevelési célok és feladatok közvetítésére és kikényszerítésére. Ez a megoldás messzemenően alkalmas a családi értékek és az állami elvárások szembeállítására, a szülő házból hozott értékek és az iskola által közvetített értékek közötti konfliktus kialakítására.

A pedagógus helyzete

Ebben a rendszerben lényegében a pedagógus, a szülő és a tanuló is másodlagos szereplővé válik. A pedagógus elveszti annak lehetőségét, hogy alkotó módon alakítsa a pedagógiai tevékenységét, feladata az állami elvárások teljesítése, amely nem egyeztethető össze az egyes tanulókhöz igazított tanulási útvonalak kialakításával.

A tanuló helyzete

Az iskolába lépés és a tanulmányokban történő továbbhaladás rendszere megnehezíti a szülői és a tanuló szándékok megvalósulását. Az általános iskolába történő belépésnél lehetséges megoldás a kis létszámú, fejlesztő osztályba történő besorolás, ahonnan szakértői vélemény alapján léphet tovább a „normál” osztályba a tanuló.

Az általános iskolai tanulmányok befejezése után felvételi eljárások teljesítése útján történik a kiválasztás. A lehetséges három iskolatípus: a szakiskola, szakközépiskola, gimnázium közül mind a három felvételiztethető, és ily módon nem kizárt az sem, hogy az általános iskolában megszerzett alapfokú iskolai végzettséggel még a szakiskolába se lehet bejutni. Ekkor az úgynevezett HÍD-program keretében kaphat további felkészülést a tanuló, és léphet be a szakiskolába. Miután a tankötelezettség ideje a tizenhatodik életévig fog tartani, nem lesz olyan iskola, amelyik köteles lenne tanulói jogviszonyt létesíteni a HÍD-programból kilépőkkel, ha túllépték ezt az életkort.

A szakképzés átalakítása

Alapvetően megváltozik a szakképzés. A szakiskolákban megszűnik az általános műveltségre felkészítő kilencedik-tizedik évfolyam. A hároméves tanulmányok keretében a szakiskola döntő módon a szakmai vizsgára készíti fel a tanulót. Középpontba a gyakorlati

oktatás kerül. A szakiskolából jogilag lehetőség lesz visszatérni az érettségire történő felkészülésre. Erre az elképzelések szerint két év újabb tanulmányok után kerülhet sor. Nehézséget okozhat azonban a visszatérés abból eredően, hogy a szakiskolai tanulmányok során a közismereti tantárgyakra és így az idegen nyelv elsajátítására minimális idő áll majd rendelkezésre.

Megváltozik a szakközépiskolai felkészülés is, abból következően, hogy a tanulónak a kilenc-tizenkettő évfolyamon kell felkészülnie az általános műveltséget megalapozó ismeretekből és a szakmai ismeretekből.

A gimnáziumi érettségi és a szakközépiskolai érettségi nem azonos értékű lesz, mivel a szakközépiskolában megszerzett érettségivel a szakirányú felsőfokú oktatásba lehet majd bekapcsolódni.

Az Európai Unió célkitűzései

Az oktatás és képzés 2020

*A Tanács következtetései (2009. május 12.) az oktatás és képzés terén folytatott európai együttműködés stratégiai keretrendszeréről („Oktatás és képzés 2020”)
(2009/C 119/02)*

A 2020-ig terjedő időszakban az európai együttműködést egy olyan stratégiai keretrendszerben kell kialakítani, amely az egész életen át tartó tanulás megközelítésének alkalmazásával az oktatási és képzési rendszerek egészére kiterjed. Az egész életen át tanulást a keretrendszer egészének alapját képező elvnek kell tekinteni, mely keretrendszer valamennyi – a formális, a nemformális és az informális – tanulási keretre és – a kisgyermekkorú neveléstől és az alapszintű oktatástól a felsőoktatásig, a szakoktatásig és szakképzésig, valamint a felnőttkori tanulásig – a tanulás valamennyi szintjére kiterjed. A keretrendszernek különösen (az alábbiakban részletezett) következő négy stratégiai célkitűzéssel kell foglalkoznia: 1. az egész életen át tartó tanulás és a mobilitás megvalósítása; 2. az oktatás és a képzés minőségének és hatékonyságának javítása; 3. a méltányosság, a társadalmi kohézió és az aktív polgári szerepvállalás előmozdítása; 4. az innováció és a kreativitás – a vállalkozói készségeket is beleértve – fejlesztése az oktatás és a képzés minden szintjén.

1. stratégiai célkitűzés: Az egész életen át tartó tanulás és a mobilitás megvalósítása

A demográfiai változások és a készségeknek a változó gazdasági és társadalmi körülményekhez igazodó rendszeres aktualizálása és fejlesztése iránti igény jelentette kihívások az egész életen át tartó tanulás szemléletének alkalmazását, továbbá a változásokra jobban reagálni tudó, a világra nyitottabb oktatási és képzési rendszerek kialakítását teszik szükségessé. Bár a jövőbeli kihívásokra reagálva az egész életen át tartó tanulás területén új kezdeményezések is szülehetnek, további előrelépésre van szükség a már folyamatban lévő kezdeményezéseket illetően, különösen az egész életen át tartó tanulás koherens és átfogó stratégiáinak megvalósítása terén. Különösen az alábbiakkal kapcsolatban kell erőfeszítéseket tenni: releváns tanulási eredményeken alapuló nemzeti képesítési keretrendszerek kialakítása és az európai képesítési keretrendszernek való megfeleltetésük, rugalmasabb tanulási utak kialakítása – ideértve a különböző oktatási és képzési ágazatok közötti jobb átjárhatóságot – nagyobb nyitottság a nemformális és informális tanulás irányában, valamint a tanulási eredmények jobb átláthatósága és elismerése. További erőfeszítésekre van szükség a felnőttkori tanulás előmozdítása, a pályaorientációs rendszerek minőségének javítása,

valamint a tanulás általános vonzerejének növelése terén is, többek között a tanulás új formáinak kifejlesztése és az új oktatási és tanulási technológiák alkalmazása révén.

A tanulók, a tanárok és a tanárképzésben oktatók mobilitása az egész életen át tartó tanulás egyik alapvető eleme, és jelentősen hozzájárul az egyes emberek foglalkoztathatóságának és alkalmazkodóképességének javításához, ezért egyre jobban el kell terjeszteni annak érdekében, hogy a külföldön – Európában és a világ többi részén – töltött tanulmányi idő általános gyakorlattá váljon, ne pedig kivételt képezzen. Ennek során alkalmazni kell az Európai Mobilitásminőségi Chartában meghatározott elveket. Ennek érdekében valamennyi érdekelt részéről megújult erőfeszítésekre van szükség, például a megfelelő finanszírozás biztosítása tekintetében.

2. stratégiai célkitűzés: az oktatás és a képzés minőségének és hatékonyságának javítása

A hatékony, ugyanakkor méltányos, minőségi oktatási és képzési rendszerek kulcsfontosságúak Európa sikere és a foglalkoztathatóság növelése szempontjából. A legnagyobb kihívás annak biztosítása, hogy mindenki megszerezze a kulcskompetenciákat, és emellett az oktatás és képzés valamennyi szintjén annak a kiválóságnak és vonzerőnek a kialakítása, amely révén Európa továbbra is megőrizheti jelentős globális szerepét. Ennek tartós biztosítása érdekében nagyobb figyelmet kell fordítani az alapkészségek – az írás, az olvasás és a számolás – szintjének emelésére, a matematika, a természet- és a műszaki tudományok vonzóbbá tételére és a nyelvi kompetenciák erősítésére. Biztosítani kell egyúttal a tanítás magas színvonalát, a megfelelő tanári alapképzést, a tanárok és az oktatók folyamatos szakmai fejlődését, továbbá a tanítást vonzó pályává kell tenni. Fontos továbbá az oktatási és képzési intézmények irányításának és vezetésének javítása, valamint a hatékony minőségbiztosítási rendszerek kialakítása. Az oktatás és képzés terén a magas színvonal csak a – szükség szerint köz- illetve magánforrásokból származó – erőforrások hatékony és fenntartható felhasználása és a tényeken alapuló szakpolitika és gyakorlat előmozdítása révén érhető el.

3. stratégiai célkitűzés: a méltányosság, a társadalmi kohézió és az aktív polgári szerepvállalás előmozdítása

Az oktatási és képzési politikának személyes, szociális vagy gazdasági körülményeitől függetlenül minden polgárt képessé kell tennie arra, hogy élete során megszerezze, aktualizálja és fejlessze mind a szakmai készségeit, mind pedig a foglalkoztathatósághoz és a további tanulás, az aktív polgári szerepvállalás és az interkulturális párbeszéd előmozdításához szükséges kulcskompetenciákat. Az oktatás terén jelentkező hátrányokat magas színvonalú kisgyermekkorai neveléssel, célzott támogatással és a befogadó oktatás előmozdításával kell kiküszöbölni. Az oktatási és képzési rendszereknek törekedniük kell arra, hogy valamennyi tanuló számára – a hátrányos helyzetű, a sajátos nevelési igényű és a migráns tanulókat is ideértve – biztosítsák, hogy elvégezhessék tanulmányaikat, beleértve adott esetben a „második esély” iskolát és a személyre szabottabb oktatás biztosítását is. Az oktatásnak feladata, hogy előmozdítsa az interkulturális kompetenciákat, a demokratikus értékeket, valamint az alapvető jogok és a környezet tiszteletét, továbbá küzdjön a megkülönböztetés valamennyi formája ellen, felkészítve ezáltal a fiatalokat arra, hogy különböző háttérük ellenére is jól megértsék egymást.

4. stratégiai célkitűzés: Az innováció és a kreativitás – a vállalkozói készségeket is beleértve – fejlesztése az oktatás és a képzés minden szintjén

Amellett, hogy segíti az egyéni kiteljesedést, a kreativitás az innováció elsődleges forrása, amelyet pedig a fenntartható gazdasági fejlődés megteremtésének egyik fő hajtóerejeként ismernek el. A kreativitás és az innováció döntő tényező a vállalkozásfejlesztés szempontjából, és kulcsfontosságú ahhoz, hogy Európa nemzetközi szinten versenyképes legyen. Az első kihívás annak előmozdítása, hogy valamennyi polgár meg tudjon szerezni olyan transzverzális kulcskompetenciákat, mint a digitális kompetencia, a tanulás tanulása, a kezdeményezőkézség, a vállalkozói készségek és a kulturális tudatosság. A második kihívás az oktatás–kutatás–innováció tudásháromszög teljes mértékű megvalósítása. A vállalkozások világa, valamint az oktatás, képzés és kutatás különböző szintjei és ágazatai közötti partnerség segítségével az oktatás és a képzés jobban összpontosíthat a munkaerőpiacon szükséges készségekre és kompetenciákra, valamint az innováció és a vállalkozói készségek megerősítésére a tanulás valamennyi formájában. Elő kell mozdítani a civil társadalom képviselőit és egyéb érdekelt feleket is bevonó szélesebb tanulóközösségek kialakítását a kreativitást elősegítő légkör megteremtése, valamint a munka világa, a társadalom és az egyéni jólét által támasztott igények jobb összehangolása érdekében.

A pályaválasztási tanácsadás európai dimenziói

Az Európai Szociális Karta Magyar Köztársaság által elfogadott cikkei között megtalálható a pályaválasztási tanácsadáshoz való jog. A Karta rendelkezései szerint mindenkinek joga van a pályaválasztási tanácsadás megfelelő eszközeihez annak érdekében, hogy segítségével személyes képességeinek és érdeklődésének megfelelő foglalkozást válasszon. [Kart. I. rész 9.]

A pályaválasztási tanácsadáshoz való jog biztosítása érdekében a Magyar Köztársaság vállalta, hogy elősegíti egy olyan szolgáltatás működtetését, amely mindenkinek segítséget nyújt, beleértve a fogyatékossgal élő személyeket is, a pályaválasztással kapcsolatos problémák megoldásához. E segítségnyújtásnak ingyenesnek kell lennie a fiatalok – köztük az iskolába járók – és a felnőttek részére egyaránt. A pályaválasztással kapcsolatos tanácsadást az egyéni tulajdonságokra és azoknak a foglalkoztatási lehetőségekhez való viszonyára tekintettel kell nyújtani. [Kart. II. rész 9. cikk]

Egy lehetséges megközelítés

A gyermek nevelésének és oktatásának helye, szerepe

A gyermek nevelésének és oktatásának kérdése központi kérdés, arra való tekintettel, hogy a társadalmi reprodukció és fejlődés elképzelhetetlen az egyes személyek, illetőleg egy adott korosztály és végső fokon a társadalom minden egyes tagjának felkészítése, az összegyűjtött ismeretek átörökítése nélkül. A nevelés és oktatás szorosan kapcsolódik egy adott közösség, egy adott ország gazdasági, kulturális helyzetéhez, és végső fokon meghatározó szerepet tölt be abban a kérdésben, hogy adott közösség, adott társadalom, adott ország és annak gazdasága sikeres lesz-e vagy sem.

A nevelés és oktatás társadalmi beágyazottsága

Gyermeke nevelésében a családnak, a szülőknek kiemelkedő szerepe, feladatai és kötelezettségei vannak. A családok, szülők többségének határozott elképzelései vannak arról, hogy gyermeküknek milyen nevelést kívánnak biztosítani, illetőleg arról is, hogy melyik az az életpálya, életút, amelyre fel szeretnék készíteni gyermeküket. Nem vitatható ugyanakkor az

sem, hogy a családok, a szülők egy része nem tekinti meghatározónak azt, hogy gyermekük megfelelő nevelésben, oktatásban, felkészítésben részesüljön. Nem zárható ki annak lehetősége sem, hogy a családok, a szülők meghatározott részénél nehézséget okozhat gyermekük megfelelő, korszerű ismeretekhez való hozzájuttatása, iskoláztatása. Miután egy adott ország társadalmi fejlődésének, gazdasági és kulturális előrehaladásának egyik igen fontos előfeltétele a megfelelő szintű iskolázottsági szint elérése, nem vitathatóan, a családi, szülői érdekek mellett meg kell hogy jelenjen az állam érdeke is.

Az állam érdekei és a családi érdekek pedig nem feltétlenül esnek egybe. Konfliktusba kerülhet a család, a szülő gyermekével szemben támasztott elvárása, gyermekének nevelésével összefüggő elképzelése, az állam azon célkitűzéseivel, amelynek megvalósítása érdekében megszervezi az adott ország közösségéhez tartozó gyermekeknek a nevelését és oktatását, illetőleg magának az adott ország közösségéhez tartozók oktatásának, felkészítésének rendszerét. A családi érdek és az államérek összeütközéséhez vezethet az is, hogy a nevelés és oktatás rendszerének működtetése jelentős közpénzek felhasználásával folyik. A rendelkezésre álló közpénzek hatékony felhasználása miatt megkérdőjeleződhetnek jogos vagy jogosnak vélt családi érdekek. A rendelkezésre álló források szűkössége adott esetben megghiúsíthatja nemcsak a családi érdekek megvalósulását, hanem az államérek érvényesítését is.

A családi érdekek

A gyermek nevelése terén megfogalmazható családi érdek az olyan nevelés és oktatás biztosítása, amely figyelembe veszi a családi hagyományokat, a család vallási, világnézeti elkötelezettségét, és garantálja a szakmailag és gazdaságilag legsikeresebb életpálya befutását.

Az állam érdekei

Az állam érdeke a nevelés és oktatás terén úgy foglalható össze, hogy legyen mindig elégséges és megfelelően felkészített szakember az állam működtetéséhez és az állam által meghatározott gazdasági, kulturális és egyéb célok megvalósításához.

Az érdekek összhangja

Az állam érdekei és a családi érdekek sok tekintetben azonosak. Az államnak érdeke, hogy a társadalom minél több tagja alkalmas és képes legyen a boldogulásra. Az egyén sikeressége egyben garancia az állam sikerességére. Az állam érdekei és a családok érdekei annál inkább egybeesnek, minél szélesebb a támogatottsága azoknak a céloknak, amelyeket az állam megfogalmaz. Fordítva még szemléletesebb ez a kép: annál nagyobb a lehetőség a családi érdekek és az állam által megfogalmazott érdekek összeütközésének, minél szűkebb társadalmi közösség céljainak a megvalósítását tűzi maga elé az állam. A konfliktusok, összeütközések száma növekedhet, amennyiben az állam a nevelés és oktatás céljai között megfogalmazza valamely világnézet vagy vallás támogatását, valamely ideológia előnyben részesítését. Növekedhet a konfliktusok száma akkor is, ha az állam a nevelés és oktatás céljai közé beemeli valamely társadalmi csoport ideológiájának terjesztését annak érdekében, hogy megszilárdítsa, megőrizze az adott csoporthoz tartozók államszervező, irányító pozícióját. Konfliktusokhoz vezethet az is, ha a nevelés és oktatás, közszolgáltatáshoz való hozzáférés szűkebb, mint amennyi a társadalmilag elfogadható, társadalmilag hasznos reális igények teljesítéséhez szükséges.

A jogokról és kötelezettségek megosztása

A felelősség megosztásának kérdése

A gyermek fejlődéséért való felelősség megfogalmazható a szülővel és a családdal szembeni elvárásként, és megfogalmazható az állammal szemben támasztott követelményként is. A gyermek fejlődéshez való jog és kötelezettség akkor tud minél kevesebb konfliktus mellett érvényesülni, ha megfelelő módon tisztázott és szabályozott a család, a szülő szerepe és az állam feladata. A legfontosabb és legizgalmasabb kérdés annak feltárása, hogy a gyermek sorsáról való döntésnél a család, a szülő szerepe az elsődleges-e vagy az államé. Ehhez kapcsolódó, válaszra váró kérdés az is, hogy az államnak milyen mélységig és milyen eszközökkel lehetséges befolyásolni, beavatkozni annak eldöntésébe, hogy a gyermek sorsa miképpen dőljön el.

A szülő jogai és kötelezettségei

A dolog természetes rendjénél fogva a szülők gyermekük neveléséhez való jogát nem lehet kétségbe vonni. Ez a jog egyben kötelezettség is, hiszen minden szülő felelősséggel tartozik gyermekéért, köteles gondoskodni róla. A családi kötelékből származó, természetes gondoskodás joga és kötelezettsége nem tartozik „normális körülmények között” a jogi szabályozás alá vont területek közé. Része a magánéletnek, a családi életnek, az úgynevezett magánszférának. A Gyermek jogairól szóló Egyezmény egyértelműen megfogalmazza a szülői felelősséget, továbbá a szülői felelősség elsődlegességét: „Az Egyezményben részes államok minden erejükkel azon lesznek, hogy biztosítsák annak az elvnek az elismerését, amely szerint a szülőknek közös a felelősségük a gyermekük fejlődéséért és fejlődésének biztosításáért. A felelősség a gyermek neveléséért és fejlődésének biztosításáért elsősorban a szülőkre...hárul. Az Egyezményben említett jogok biztosítása és előmozdítása céljából a részes államok megfelelő segítséget nyújtanak a szülőknek ... a gyermek nevelésével kapcsolatos rájuk háruló felelősség gyakorlásához, és gondoskodnak gyermekjóléti intézmények, létesítmények és szolgálatok létrehozásáról.” [GYJSZE. 18. cikk]

A gyermek védelemhez való joga az Alaptörvényben

Alaptörvény XVI. cikk

- (1) Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.
- (2) A szülőknek joguk van megválasztani a gyermeküknek adandó nevelést.
- (3) A szülők kötelesek kiskorú gyermekükről gondoskodni. E kötelezettség magában foglalja gyermekük taníttatását.
- (4) A nagykorú gyermekek kötelesek rászoruló szüleikről gondoskodni.

Nemzetközi kötelezettségeink a gyermekről való gondoskodás terén

A gyermek megfelelő fejlődéshez való jogát a nemzetközi szerződések, egyezmények összekapcsolják a szociális biztonsághoz való joggal. A Gyermek Jogairól Szóló Egyezményben az aláíró államok elismerik minden gyermeknek a szociális biztonsághoz való jogát, minden gyermeknek a jogát olyan életszínvonalhoz, amely lehetővé teszi a kellő testi, szellemi, lelki, erkölcsi és társadalmi fejlődését. Az egyezmény szerint a szülők feladata, hogy lehetőségeik és anyagi eszközeik határai között biztosítsák gyermekük fejlődéséhez szükséges életkörülményeket. Az Egyezményt aláíró államok azonban kötelezettséget vállaltak arra,

hogy a szülőt segítsék e kötelezettségének teljesítésében, illetőleg, hogy elősegítsék az említett gyermeki jogok érvényesülését. [GYJSZE. 26-27. cikk]

A gyermeknek adandó nevelés megválasztásának joga

Az Alaptörvény XVI. cikkének (2) bekezdése szerint „a szülőknek joguk van megválasztani a gyermeküknek adandó nevelést.” Ez a rendelkezés megszővegezéséből adódóan arra a helyzetre alkalmazható, amikor a szülőnek választania kell, vagyis amikor gondoskodni köteles arról, hogy gyermeke bekapcsolódjon az intézményes nevelési kötelezettség teljesítésébe. E jog egyben kötelezettség is minden olyan esetben, amikor a szülőnek a választási joga nem foglalja magában azt a lehetőséget is, hogy gyermekét „kiveszi” az intézményes nevelési kötelezettség teljesítéséből, a kisgyermekkorai nevelést Magyarországon biztosító óvodai nevelésből. A szülői jog valóságos érvényesülésének alapja, hogy legyen mód a tényleges választásra.

Az állam beavatkozása a gyermek érdekében

Az Alkotmánybíróság e kérdéskörben meghozott – az Alaptörvény rendelkezései mellett is helytállóan mondható – iránymutatása szerint: „A magánszférában a gondoskodás és védelem joga és kötelessége elsősorban a szülőket illeti. Így például jogszabály – általános megelőző céllal tilthatja, hogy gyermeknek nyilvános vendéglátóhelyen alkoholt szolgáljanak fel... A szülők felelőssége viszont, hogy otthon a gyermek számára hozzáférhetővé teszi-e az alkoholt... Az állam csak a gyermek fejlődésének súlyos és konkrét sérelme vagy veszélyeztetése esetén avatkozik be – például a szülői felügyelet megszüntetése révén... Elsősorban a szülők (gondviselők) jogosultak arra, hogy döntsenek a gyermekük testi és szellemi fejlődésével kapcsolatos kérdésekben... A gyermekek joggyakorlásának kibontakozására meghatározó hatással van, hogy milyen a szülők és a gyermekek közötti konkrét viszony, milyen szülői felfogás alapján nevelkednek a gyermekek. Vagyis a gyermekek életét a szülők és a gyermekek jogainak sajátos kölcsönhatása is alakítja. Ezek a jogok jelentik az állami beavatkozás leglényegesebb korlátait. [39/2007. (VI. 20.) AB h., IV.6.2. pont]

Egy korábbi határozatában az Alkotmánybíróság rámutatott arra is, hogy „A gyermekek esetében azonban maga az Alkotmány és nemzetközi egyezmények teszik állami kötelességgé a gyermekek fejlődési útjának megóvását a veszélyektől és kockázatoktól éppen annak érdekében, hogy felkészülhessen a felelős és tájékozott döntésekre, mihelyt életkorával vélelmezett érettsége erre képessé teszi. [21/1996. (IV. 17.) AB h. III/2. pont]

Az intézményes nevelésben való részvételi kötelezettség

A családi kötelékhez tartozó, természetes gondoskodás a gyermek születésétől és az állam által meghatározott intézményes nevelésben való részvételi kötelezettség beálltáig az egyetlen olyan folyamat, amelynek meghatározott, kizárólagos célja a gyermek személyiségének alakulása. A családi kötelékhez tartozó természetes nevelési folyamat nem szűnik meg akkor sem, amikor ez a kizárólagosság megszűnik, és belép az állami gondoskodás körébe tartozó nevelési-oktatási folyamat. A családi érdek és az államérek összeütközésének első lehetséges kiváltó oka lehet az intézményes nevelésben való részvételi kötelezettségnek a gyermek korai életszakaszára történő elrendelése, a részvételi kötelezettség napi időszakának túlságosan hosszú időszakokban történő megállapítása. Az intézményes nevelésben való részvételi kötelezettség teljesítése alkalmas arra, hogy megszakítsa a családi

kötelékhez tartozó nevelés folyamatát és az állam lényegében a család, a szülő szerepét háttérbe szorítja.

Az óvoda

A kisgyermekkorai nevelés az Európai Unióban

Az Európai Unió tanácsa kiadta az „Oktatás és képzés 2020” következtetéseit. A következtetések 1. számú melléklete: AZ EURÓPAI ÁTLAGTELJESÍTMÉNYRE VONATKOZÓ REFERENCIA SZINTEK” a kisgyermekkorai nevelésről a következőket mondja: a kisgyermekkorai nevelésben való részvételnek – mint a későbbi oktatás sikeressége alapjának – a növelése céljából, különösen a hátrányos helyzetűek esetében: - 2020-ig a négyéves kor és a kötelező általános iskolai oktatásba lépési életkor közötti gyermekek legalább kilencvenöt százalékának részt kell vennie a kisgyermekkorai nevelésben.” A „következtetés” műfajánál fogva megoldási javaslatokat nem tartalmaz, végrehajtásának elfogadásában és mikéntjében a tagállamok nagyfokú szabadsággal rendelkeznek. A következtetés megfogalmazásból egyértelműen megállapítható azonban az ajánlott életkor és az a kör, amely tekintetében javasolják e megoldás érvényesítését. A kisgyermekkorai nevelésben való részvétel általánosan kötelezővé tétele és a négyéves kor betöltése előtti elrendelése sértheti a családi élethez való jogot, a családi kötelékhez tartozó nevelés jogát, a szülők magánszférája körébe tartozó gondoskodás és védelem jogát és kötelességét.

Az óvoda feladatai

Az óvoda a pályaválasztás legtágabb értelemben vett felfogásban értelmezett folyamatában, a gyermek személyiségének fejlesztésében vesz részt. Az óvoda feladatainak meghatározásakor nem jellemző a közvetlen utalás a pályaválasztás folyamatára, a pályaválasztással kapcsolatos bármilyen tevékenységre, összefüggésre. Ez annál is inkább érthető, mivel szakmai körökben vitatott az óvodai nevelés közvetlen iskolába lépésre történő felkészítő feladatai és céljai. Mindennek ellenére a gyermek személyiségének fejlesztése, mint pedagógiai célkitűzés „belefér” a legtágabb értelemben felfogott pályaválasztási tevékenységbe. Az óvodai nevelési program pedig tartalmazza többek között azokat a nevelési feladatokat, tevékenységeket, amelyek biztosítják a gyermek személyiségének fejlődését, a szociálisan hátrányos helyzetű gyerekek differenciált fejlesztését, fejlődésének segítését. Az óvodai nevelés pedagógiai alapelvei magukba foglalják többek között azt az elvárást, miszerint az óvodai nevelésnek a gyermeki személyiség teljes kibontakoztatására, az emberi jogok és a gyermeket megillető jogok, alapvető szabadságok tiszteletben tartásának megerősítésére kell irányulnia az egyenlő hozzáférés biztosításával. [Óvodai nevelés országos alapprogramja I/1/A. pont] Az óvodai élet tevékenységi formái között pedig megtalálható a „munka jellegű tevékenység”. Az itt megfogalmazott célok és feladatok egyértelműek, a gyermek munka jellegű tevékenysége a tapasztalatszerzésnek és a környezet megismerésének, a munkavégzéshez szükséges attitűdök és képességek, készségek, tulajdonságok, mint például a kitartás, az önállóság, a felelősség, a céltudatosság alakításának fontos lehetősége. A gyermeki munka az óvodapedagógustól tudatos pedagógiai szervezést, a gyermekkel való együttműködést és folyamatos konkrét, reális, vagyis a gyermeknek saját magához mérten fejlesztő értékelését igényli. [Óvodai nevelés országos alapprogramja IV. rész] Az óvodás kor végét jellemző fejlődés ismérvei közé tartozik többek között az is, hogy a gyermek szociálisan is éretté váljon az iskolára. Ebből adódóan készen áll az iskolai élet és a tanító elfogadására, képessé válik a fokozatosan kialakuló együttműködésre, a kapcsolatteremtésre, egyre több

szabályhoz tud alkalmazkodni, késleltetni tudja szükségletei kielégítését, feladattudata kialakulóban van. [Óvodai nevelés országos alapprogramja VI/2/C. pont]

Értelemszerűen az óvodai nevelés pályaválasztással összefüggésbe hozható nevelő tevékenysége egy irányba mutat, nevezetesen, ahhoz nyújt segítséget, hogy a gyermek elérje a tankötelezettség megkezdéséhez szükséges feltételt, az iskolába lépéshez szükséges fejlettséget.

Ajánlások

A közoktatás rendszerének újra szabályozásakor a szülői jogok és a gyermeki jogok tiszteletben tartása mellett meg kell határozni azt az alsó határt, amikor a gyermeknek be kell lépnie az intézményes nevelésbe. Addig az időpontig támogató rendszerekkel kell ösztönözni a szülőket arra, hogy saját elhatározásból vegyék igénybe gyermeküknek az óvodai nevelést. A célcsoport azoknak a gyermekeknek a köre, akiknél a családi háttérből adódó hátrányok ellensúlyozására van szükség. Az óvodai nevelésben való kötelező részvétel időpontját az ötödik életévben indokolt meghatározni. meg kell azonban teremteni a feltételeket ahhoz, hogy minden igényt teljesíteni lehessen.

Állami segítségre van szükség azoknál a gyermekeknél is, akiknél az állapotuk, fogyatékoságuk, személyiségzavaruk akadályozná az iskolakezdetet. Ennek feltárásához és a gyerekekkel való törődéshez ellátó, szolgáltató rendszert kell működtetni. Ez az ellátó rendszer a szakmai szolgáltató rendszer.

Biztosítani kell a gyermekekkel foglalkozó ellátó-szolgáltató rendszer összehangolt működését.

Az iskoláztatás feladatai

A művelődéshez való jog

XI. cikk

- (1) Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez.
- (2) Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.

A művelődéshez való jogot meghatározó rendelkezések az Alkotmányban és az Alaptörvényben lényegében megegyeznek. Az Alaptörvény azonban az ingyenes oktatáshoz való jogot, az Alkotmányban szereplő - kötelező és ingyenes - alapfokú oktatáson túl kiterjesztette a mindenki számára hozzáférhető középfokú oktatásra is. Elmaradt ugyanakkor a középfokú oktatáshoz való hozzáférést meghatározó rendelkezésekből az Alkotmányban benne lévő korlát a „képességei alapján” történő hozzáférés e szolgáltatáshoz. Ebből az következik, hogy a középfokú oktatást mindenki számára ingyenesen hozzáférhetővé kell tenni. A kialakult gyakorlat szerint a középfokú oktatásnak három nagy köre van, a gimnáziumi, a szakközépiskolai és a szakiskolai oktatás, melynek korábbi neve a szakmunkásképzés volt.

Az új rendelkezések sem utalnak a tankötelezettség időpontjára, kezdetére és végére. Ezért lényeges, hogy a „kötelező alapfokú oktatásnak hol húzzák meg a kezdő időpontját, és hol határozza meg az Országgyűlés annak az időszaknak a végét, ameddig a szülő köteles gyermekét iskolába járatni. Ugyancsak az Országgyűlés mérlegelési jogkörébe tartozik, hogy

az ingyenes alapfokú és középfokú oktatás mellett mely szolgáltatásokért nem kell majd a szülőnek, illetve a tanulónak ellenszolgáltatást fizetnie.

Az Unió és az oktatás

Az oktatáshoz való jog annak ellenére, hogy tagállami ügynek számít, központi helyet foglal el az uniós joganyagban. Az Európai Unió működéséről szóló szerződés preambuluma leszögezi, hogy az Európai Unió létrehozásának szándéka többek között az oktatáshoz való széles körű hozzáférés, és az ismeretek folyamatos frissítése által népeik számára elősegítené a lehető legmagasabb szintű tudás elérését. Az Európai Unió működéséről szóló szerződés XII. cím alatt foglalkozik az oktatás, szakképzés, ifjúság és sport kérdéseivel. Az Unió a tagállamok közötti együttműködés ösztönzésével és szükség esetén tevékenységük támogatásával és kiegészítésével hozzájárul a minőségi oktatás fejlesztéséhez, ugyanakkor teljes mértékben tiszteletben tartja a tagállamoknak az oktatás tartalmára és szervezeti felépítésére vonatkozó hatáskörét, valamint kulturális és nyelvi sokszínűségüket. Az Unió fellépésének célja: az európai dimenzió fejlesztése az oktatásban, különösen a tagállamok nyelveinek oktatása és terjesztése útján; a diákok és a tanárok mobilitásának ösztönzése, többek között az oklevelek és résztanulmányok tanulmányi célú elismerésének ösztönzésével; az oktatási intézmények közötti együttműködés előmozdítása; a tagállamok oktatási rendszereit egyaránt érintő kérdésekre vonatkozó információ- és tapasztalatcsere fejlesztése; a fiatalok és a szociálpedagógusok csereprogramjainak ösztönzése, valamint a fiatalok ösztönzése arra, hogy vegyenek részt Európa demokratikus életében; a távoktatás fejlesztésének ösztönzése. [EUMSZSZ 165. cikk]

Az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében, a Gazdasági és Szociális Bizottsággal és a Régiók Bizottságával folytatott konzultációt követően intézkedéseket fogad el, hogy hozzájáruljon e célkitűzések eléréséhez, kizárva azonban a tagállamok törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseinek bármilyen összehangolását. A Tanács a Bizottság javaslata alapján ajánlásokat fogad el.

A nemzetközi szerződések

A Gyermekek Jogairól Szóló Egyezmény

A Gyermekek Jogairól Szóló Egyezmény az, amely jellegénél és célkitűzéseinél fogva a legösszefoglalóbban határozza meg a gyermeknek az oktatáshoz való jogát és ehhez kapcsolódóan az államtól elvárt kötelezettségek minimális szintjét. Az Egyezmény leszögezi a gyermeknek az oktatáshoz való jogát. Ugyanakkor deklarálja azt is, hogy elsősorban a szülők felelőssége, hogy lehetőségeik és anyagi eszközeik határai között biztosítsák a gyermekük fejlődéséhez szükséges életkörülményeket. [5. cikk, 28. cikk 2. pont]

Az Egyezmény a jogok rögzítése mellett meghatározza azt is, hogy mit vár el az Egyezményben részes államoktól:

- az alapfokú oktatást mindenki számára kötelezővé és ingyenessé teszi,
- előmozdítják a középfokú oktatás különböző, mind általános, mind szakirányú formáinak megszervezését, és ezeket minden gyermek részére megnyitják és hozzáférhetővé teszik, továbbá intézkedéseket tesznek az oktatás ingyenességének bevezetésére, szükség esetén a pénzügyi segítségnyújtásra,
- minden arra alkalmas eszközzel biztosítják, hogy bárki, képességeitől függően bejuthasson a felsőoktatásba,
- minden gyermeknek nyitottá és hozzáférhetővé teszik az iskolai és pályaválasztási tájékoztatást és tanácsadást,

- intézkedéseket tesznek az iskolába járás rendszerességének előmozdítására és a lemorzsolódás csökkentésére.

Jól érzékelhetően az intézményes nevelésben való részvételi kötelezettség, iskolába járás esetén a tankötelezettség határának meghúzásában az Egyezményt aláíró államoknak jelentős döntési szabadsága van, hiszen eleget tesznek az elvárásoknak, ha az alapfokú oktatást kötelezővé teszik. Jól érzékelhető azonban az is, hogy az Egyezményben foglaltak teljesítéséhez az államnak a tanulási „útvonala” lényegében mindenki számára szabaddá és hozzáférhetővé kell tennie. A felsőoktatásba történő bejutásnál a „képessegek” függvényében lehetséges akadályt állítani a gyermek elé.

Miután az Egyezmény leszögezi, hogy tiszteletben tartja a szülőknek azt a felelősségét, jogát és kötelességét, hogy a gyermeknek a jogai gyakorlásához képességei fejlettségének megfelelően iránymutatást és tanácsot adjanak, az iskoláztatás kérdéskörében az állami felelősség a gyermeki jogok érvényesüléséhez szükséges feltételek megteremtésében, ehhez kapcsolódóan a szülői kötelezettségek teljesítésének figyelemmel kísérésében és szükség szerinti kikényszerítésében fogalmazható meg. Az iskoláztatás terén kiemelkedő fontosságúak azok a rendelkezések, amelyek megfogalmazzák a szülői felelősséget: az Egyezményben részes államok minden erejükkel azon lesznek, hogy biztosítsák annak az elvnek az elismerését, amely szerint a szülőknek közös a felelősségük gyermekük neveléséért és fejlődésének biztosításáért. A gyermek neveléséért és fejlődésének biztosításáért való felelősség elsősorban a szülőkre hárul. Cselekedeteikben mindenekelőtt a gyermek mindenekfelett álló érdekének kell érvényesülnie.

Az Egyezmény egyértelműen megfogalmazza, hogy a gyermek nevelése során mely elveknek kell érvényesülniük, és világossá tenni azt is, hogy nem az állam érdeke az, amelynek meg kell határoznia egy adott gyermek sorsát vagy adott csoporthoz tartozó gyermekek sorsát. Az állam felelőssége is adott, az Egyezményben említett jogok biztosítása és előmozdítása érdekében segítséget kell nyújtaniuk a szülőknek a gyermekük nevelésével kapcsolatban rájuk háruló felelősség gyakorlásához, és gondoskodniuk kell gyermekjóléti intézmények, létesítmények és szolgáltatások létrehozásáról. [5. cikk, 18. cikk 1-2. pont]

Az Egyezmény meghatározza azokat az elveket is, amelyek megtartásával az államnak meg kell, meg lehet szerveznie az oktatást. A gyermek oktatásának az Egyezmény szerint a következő célokra kell irányulnia:

- elő kell segítenie a gyermek személyiségének kibontakoztatását, valamint szellemi és fizikai képességének, tehetségének a lehetőségek legtágabb határáig való kifejlesztését,
- a gyermek tudatába kell vésnie az emberi jogok és alapvető szabadságok, valamint az Egyesült Nemzetek Alapokmányában elfogadott elvek tiszteletben tartását,
- a gyermek tudatába kell vésni a szülei személyazonossága, nyelve és kulturális értékei iránti tiszteletet, annak az országnak, amelyben él, esetleg származási országának a nemzeti értékei iránti és a sajátjától különböző kultúrák iránti tiszteletet,
- elő kell készíteni a gyermeket arra, hogy a megértés, a béke, a türelem, a nemek közötti egyenlőség, valamennyi nép nemzetiségi, nemzeti és vallási csoport közötti barátság szellemében tudja vállalni a szabad társadalomban az étellel járó mindenfajta felelősséget,
- a gyermek tudatába kell vésni a természeti környezet iránti tiszteletet. [29. cikk]

Az Egyezményt aláíró államok kötelezettséget vállaltak arra is, hogy minden alkalmas intézkedést megtesznek annak érdekében, hogy az iskolai fegyelmet a gyermeknek az emberi méltóságával összeegyeztethetően az Egyezménynek megfelelően alkalmazzák. [28. cikk 2. bekezdés]

Az állam nem sajátíthatja ki az intézményalapítás jogát arra való tekintettel, hogy az Egyezmény egyértelművé teszi, hogy az állami felelősség és az állami kötelezettségek köre nem sértheti a természetes személyek és a jogi személyeknek az oktatási intézmény alapítási és vezetési szabadságát, feltéve, hogy tiszteletben tartják a gyermek oktatására vonatkozó

iránymutatásokat és az intézményben folyó oktatás megfelel az állam által előírt minimális szabályoknak. [29. cikk 2. pont]

Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya

A Magyar Köztársaság az 1976. évi 9. pont törvény erejű rendelettel hirdette ki az Egyesült Nemzetek Közgyűlése által elfogadott Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát. Az Egyezségokmány foglalkozik az iskolai nevelés kérdéseivel. Ennek lényege, hogy a szerződő felek elismerik mindenkinek jogát a művelődéshez, és kifejezik egyetértésüket abban, hogy az iskolai nevelésnek az emberi személyiség és az emberi méltóság teljes kifejlésztésére, az emberi jogok és alapvető szabadságok iránti tisztelet megerősítésére kell irányulnia. Az Egyezségokmány aláírásával arra vállal kötelezettséget az adott állam, hogy az oktatáshoz való jog megvalósítása érdekében az elemi oktatást mindenkinek ingyenessé teszi, a középfokú oktatás különböző formáit mindenkinek hozzáférhetővé teszi és fokozatosan ingyenessé, továbbá, a felsőoktatást a képességei alapján mindenkinek hozzáférhetővé teszi, többek között az ingyenes oktatás fokozatos bevezetése útján.

Az Egyezményt aláíró államok kötelezettséget vállalnak arra is, hogy tiszteletben tartják a szülőknek azt a jogát, hogy a hatóságok által létesített iskola helyett más, az állam által megállapított vagy jóváhagyott minimális iskoláztatási kötelezettségeknek megfelelő más iskolát választanak gyermeküknek. Biztosítják a szülőknek azt a jogát, hogy gyermekük vallási és erkölcsi nevelését saját meggyőződésükkel összhangban biztosítják.

Az Egyezségokmány alapján az érintett államok kötelezettséget vállalnak arra is, hogy az egyének és a jogi személyek oktatási intézményt létesíthetnek és irányíthatnak, feltéve, hogy tiszteletben tartják az oktatásra meghatározott elveket, és az általuk alapított intézményben nyújtott oktatás megfelel az állam által meghatározott minimális követelményeknek. [13. cikk]

Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya

Az 1976. évi 8. pont törvény erejű rendelettel kihirdetett, az Egyesült Nemzetek Közgyűlése által elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadság kérdéskörében állapít meg olyan rendelkezéseket, amelyek irányadóak az állam, a szülők és gyermekeik közötti kapcsolatrendszer kialakításában. Az Egyezmény szerint mindenkinek joga van a gondolat-, a lelkiismeret- és vallásszabadságára, amely magában foglalja a vallás vagy meggyőződés szabad megválasztását vagy elfogadását, és azt a szabadságot, hogy az egyén vallását vagy meggyőződését vallásos cselekmények és szertartások végzése útján, akár egyénileg, akár másokkal együttesen, nyilvánosan vagy magánkörökben kinyilváníthassa, gyakorolhassa és taníthassa. Senkit nem lehet olyan kényszernek alávetni, amely csorbítaná azt a szabadságát, hogy saját vallása vagy meggyőződése legyen, vagy hogy ilyet elfogadjon. Az Egyezségokmány részes államai kötelezik magukat arra, hogy tiszteletben tartják a szülőknek azt a jogát, hogy gyermekeik vallásos és erkölcsi nevelését saját meggyőződésüknek megfelelően biztosítsák. [18. cikk]

Az Európai Szociális Karta

Az Európai Szociális Karta az oktatás kérdéseit az eddig ismertett egyezményektől eltérő szempontokból közelíti meg. Ez következik abból, hogy a szerződő felek arra vállaltak kötelezettséget, hogy minden lehetséges eszközzel törekednek arra, hogy mindenkinek legyen

lehetősége a megélhetését szabadon választott foglalkozás révén biztosítani, valamint, hogy minden dolgozónak joga van az igazságos munkafeltételekhez, a biztonságos és egészséges munkafeltételekhez, maga és családja tisztas életszínvonalat biztosító méltányos biztosításához. E célokhoz kapcsolódóan közelíti meg a Karta az oktatást, megfogalmazva a jogok és alapelvek között azt, hogy mindenkinek joga van a pályaválasztáshoz szükséges tájékozódás megfelelő lehetőségéhez, valamint a megfelelő szakképzéshez. [I. rész]

A foglalkoztatáshoz és a szociális védelemhez kapcsolódó jogként tér ki a Karta a gyermekek és fiatalok védelemhez való jogára. A szerződést aláíró államok kötelezettséget vállaltak többek között arra, hogy a munkaviszony létesítéséhez szükséges minimális életkort a 15. életévben határozzák meg, olyan kivételekkel, amikor a gyermek előírt alkalmazása egészségére, erkölcsére vagy oktatására veszélyt jelentő könnyű munkára történik. A szerződést aláíró állam kötelezettséget vállalt arra is, hogy biztosítják a még kötelező oktatásban részesülő gyermek esetén, hogy nem kerülnek alkalmazásra olyan munkában, amely megfosztaná őket oktatásuk teljes körű előnyétől. Biztosítják továbbá azt is, hogy a 16 évnél fiatalabbak munkaidejét korlátozzák, különös tekintettel szakmai képzésük szükségességére. [7. cikk]

A Karta kitér a szakképzéshez való jog kérdéseire is. A szerződő fél a szakképzéshez való jog tényleges gyakorlásának biztosítására is kötelezettséget vállalt. Ez a kötelezettségvállalás magában foglalja a pályaválasztási tanácsadáshoz való jog gyakorlásának biztosítását, továbbá annak vállalását, hogy kizárólag az egyén adottságaira építve a munkaadói és munkavállalói szervezetekkel konzultálva szükség szerint biztosítják vagy előmozdítják mindenki műszaki és szakmai képzését, beleértve a hátrányos helyzetűeket is, továbbá biztosítják a magasabb műszaki vagy egyetemi képzéshez való hozzájárulás lehetőségét. [10. cikk 1. pont]

Az Európai Unió ajánlásai az iskolai élet szervezésére

Az oktatás kérdéseire kapcsolódóan számos európai uniós állásfoglalás született az elmúlt években. Az ezekből kiolvasható tendencia a tanulási folyamat minél hosszabb időszakokra történő kitolása, a tanuló minél későbbi választási lehetőségének biztosítása, az egyénre szabott tanulási útvonalak kidolgozása lehetőségének biztosítása az alapvető készségek elsajátíttatása. Egyértelműen megállapítható ez az Európai Parlament (2010/C. 137. E/09) állásfoglalásából is, amely a „jobb iskolákról: az európai együttműködés menetrendje” címet viseli. Az Európai Parlament az ajánlását többek között arra tekintettel hozta meg, hogy elfogadott cél az iskolából történő lemorzsolódás csökkentése, az olvasási, írási és szövegértési készségek emelése, ezzel összefüggésben az alapvető készségek és kompetenciák valamennyi fiatal általi elsajátíttatása az Európai Parlament felszólítja a tagállamokat, hogy igazítsák a tanulás folyamatát a hátrányos helyzetű tanulók szükségleteihez, ezáltal biztosítsanak számukra egyenlő esélyeket az oktatáshoz való hozzáférés tekintetében. Az Európai Parlament állásfoglalásában kifejtette azt is, hogy az oktatási rendszer reformjának a személyiség teljes és sokoldalú formálását az emberi jogok és a társadalmi igazságosság iránti tisztelet kifejlesztését, a személyes fejlődés és szakmai előmenetel célját szolgáló, egész életen át tartó tanulást kell többek között szolgálnia. Ez az ajánlás lényegében megerősíti az iskolai pályaválasztás legtágabb értelemben vett fogalmát, a készségek, képességek legteljesebb mértékű kibontakoztatását, a közoktatás rendszerében való továbbhaladás, illetőleg a közoktatás rendszeréből való eredményes kilépés céljából.

Az iskola feladatai a tanulói pályaválasztásban

Az iskolai feladatok között megjelenik az általános fejlesztő tevékenység minden tanuló irányába. A pályaválasztás legtágabb értelemben felfogott értelme szerint a tanuló személyiségének fejlesztése, képességének, tehetségének kibontakoztatása része az iskolai nevelő és oktató munkának. Ez igaz minden iskolatípusra. Ugyanakkor az iskolákban a pályaválasztás konkrét személyre szabott feladatai is megjelennek, amikor az általános fejlesztési feladatok eredményei alapján személyre szóló, konkrét segítséget kell nyújtani a tanulónak annak megválasztásához, hogy milyen iskolatípusban, ezen belül konkrétan melyik iskolában folytasson tanulmányokat. Ez a feladat az általános iskolai nevelő és oktató munka része. Azok a gimnáziumok, amelyek a tevékenységüket nem a 9. évfolyamon, hanem annál alacsonyabb évfolyamon kezdik meg, nem kell hogy részt vegyenek a konkrét, személyre szóló továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadásban, hiszen a hozzájuk beíratkozott tanuló felkészítésének célja az érettségi vizsgára történő előkészítés. A középfokú iskolákban megjelenik feladatként az általános személyiségfejlesztő pedagógiai munka mellett a konkrét, személyre szóló pályaválasztási tanácsadó tevékenység is. Ez megvalósulhat a felsőoktatásba történő bejutás segítségével, de célja lehet a szakképzésbe történő bekapcsolódás konkrét formája, kiválasztásának segítése, és adott esetben nem zárható ki a konkrét munkahely megtalálásához nyújtott iskolai közreműködés, támogatás sem.

A legáltalánosabb értelemben felfogott pályaválasztás az iskolába lépés pillanatától kezdődően feladata minden egyes iskolának. Elvárás, hogy az iskola minden tőle telhetőt megtegyen a tanuló sikeres továbbhaladása érdekében. Miközben a tanuló évfolyamról évfolyamra halad tovább, majd a nyolcadik évfolyam befejezését követően iskolát vált, és felkészül az állami vizsgára – az érettségi vizsgára vagy a szakmai vizsgára –, az adott iskola teljesíti a pályaválasztáshoz kapcsolódó, általános személyiségfejlesztéssel összefüggő feladatait, kötelezettségét.

Az Európai Unió elvárásai az iskolai oktatás terém

Az Európai Unió tanácsa kiadta az „Oktatás és képzés 2020” következtetéseit. A következtetések 1. számú melléklete: AZ EURÓPAI ÁTLAGTELJESÍTMÉNYRE VONATKOZÓ REFERENCIA SZINTEK” az iskola nevelésről a következőket mondja:

Az alapkészségek tekintetében gyengén teljesítők annak biztosítása céljából, hogy valamennyi tanuló különösen az olvasás, a matematika és a természettudományok terén megfelelő szinten elsajátítsa az alapkészségeket: — 2020-ra az olvasás, a matematika és a természettudományok terén gyengén teljesítő 15 évesek arányát 15 % alá kell csökkenteni. Az oktatást és a képzést korán elhagyók hozzájárulva annak biztosításához, hogy az oktatásukat és képzésüket befejező tanulók száma a lehető legmagasabb legyen: — 2020-ra az oktatást és a képzést korán elhagyók (5) arányát 10 % alá kell csökkenteni.

Az iskolarendszer átalakítás

A tankötelezettség

Meghatározott ideig a család nevelési funkciója és az állam ellátási kötelezettsége a nevelés és oktatás terén párhuzamosan érvényesül. Az iskolai felkészítésben való részvétel meghatározott életkortól kezdődően, meghatározott életkor eléréséig kötelező. Ez a

tankötelezettség, amelynek időszakában a gyermek köteles teljesíteni az állam által meghatározott elvárásokat. E kötelezettség teljesítéséért a szülő tartozik felelőséggel. Az állam pedig arra köteles, hogy megteremtse a feltételeket ahhoz, hogy a gyermek eleget tudjon tenni a tankötelezettségből eredő elvárásoknak. A tankötelezettségnek több funkciója van.

- A szülő köteles gyermekét iskolába járatni. Nem veheti ki az iskolából, nem állíthatja munkába. A szülőket ellátási felelősség terheli, biztosítani kötelesek a tanuláshoz szükséges feltételeket gyermeküknek.

- A gyermek köteles iskolába járni, nem hagyhatja abba a tanulmányait.

- Az iskolarendszer köteles befogadni a tanköteles tanulót.

- Az állam köteles megteremteni a feltételeket a tankötelezettség teljesítéséhez.

A tankötelezettség teljesítése elé nem gördíthető gazdasági akadály. Az állam ezért a tankötelezettség teljesítése körében nem kérhet ellenszolgáltatást az általa meghatározott felkészülési, felkészítési lehetőségek igénybevételéért. Ehhez kapcsolódóan segítenie kell a családokat abban, hogy gyermekük részére a tanuláshoz szükséges feltételeket meg tudják teremteni. Ezért a tankötelezettség időszakának meghatározása jelzi az állami felelősségvállalás mértékét, azt a határt, amelynek elérését fontosnak tartja az adott ország lakossága műveltségi, szakmai színvonalának elérése terén.

Az iskolai felkészítési kötelezettség nem feltétlenül jelenti az iskolába járás kötelezettségét. A tankötelezettség teljesítésének ismert formája a magántanulóként történő felkészülés. A magántanuló lényegében egyéni felkészülés formájában sajátítja el az iskolai követelményeket, és általában vizsgán ad számot a tudásáról. A tankötelezettség teljesítési módjának meghatározásában a szülőnek nagyfokú döntési szabadságot kell élveznie. Meghatározott életkor elérése után döntését a gyermekével közösen hozza meg. A döntés magában foglalhatja az intézmény alapításának és megválasztásának jogát, a rendszeren belüli továbbhaladás megválasztásának jogát, az életpálya megválasztását és az ahhoz szükséges ismeretek elsajátításába történő bekapcsolódás lehetőségét.

Az iskolai életpálya

A kulcskompetenciák fejlesztése

Az iskolai nevelő és oktató munka alapvető céljaként a kulcskompetenciák fejlesztését kell megjelölni. A kulcskompetenciák azok a kompetenciák, amelyekre minden egyénnek szüksége van személyes boldogulásához és fejlődéséhez, az aktív állampolgári léthez, a társadalmi beilleszkedéshez és a munkához. Az oktatásnak alapvető szerepe van abban, hogy a tanulók megszerezzék azokat a kulcskompetenciákat, amelyek elengedhetetlenek a változásokhoz való rugalmas alkalmazkodáshoz, a változások befolyásolásához, saját sorsuk alakításához. Minden kulcskompetencia egyformán fontos, mivel mindegyik hozzájárulhat a sikeres élethez egy tudás alapú társadalomban. Felértékelődik azonban az egyén tanulási kompetenciájának kérdése, mert az emberi cselekvőképesség az egész életen át tartó tanulás folyamatában formálódik. A „kompetencia alapú oktatás” nem szól másról, mint a tanulói fejlesztésről, minden egyes tanuló személyiségének kibontakoztatásáról, olyan jártasságokkal való felvértezéséről, amely felvértezi a tanulásra, a továbbtanulásra, a pályaválasztásra és a pályaváltoztatásra. A pályaválasztás feladatai szempontjából kiemelt figyelmet érdemel a hatékony, önálló tanulás és a kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia. A „kompetencia alapú oktatás” nem szól másról, mint a tanulói fejlesztésről, minden egyes tanuló személyiségének kibontakoztatásáról, olyan jártasságokkal való felvértezéséről, amely felvértezi a tanulásra, a továbbtanulásra, a pályaválasztásra és a pályaváltoztatásra.

A hatékony, önálló tanulás azt jelenti, hogy az egyén képes kitartóan tanulni, saját tanulását megszervezni egyénileg és csoportban egyaránt, beleértve az idővel és az információval való hatékony gazdálkodást is. E kompetencia megléte arra készíti az egyént, hogy előzetes tanulási és élettapasztalataira építve tudását és képességeit helyzetek sokaságában használja otthon, a munkában, a tanulási és képzési folyamatokban egyaránt. A motiváció és a magabiztosság elengedhetetlen eleme a hatékony, önálló tanulásnak. A hatékony és önálló tanulás feltétele, hogy az egyén ismerje és értse saját tanulási stratégiáit, készségeinek és szaktudásának erős és gyenge pontjait, továbbá képes legyen megtalálni a számára elérhető oktatási és képzési lehetőségeket. A hatékony és önálló tanulás olyan alapvető képességek meglétét igényli, mint az írás, az olvasás, a számolás, valamint az informatikai eszközök használata. Az egyénnek képesnek kell lennie a közös munkára, tudásának másokkal való megosztására, saját munkájának értékelésére és szükség esetén tanács, információ, támogatás kérésére.

A pályaválasztással összefüggő, másik kiemelten fontos kulcskompetencia a kezdeményező képesség és vállalkozói kompetencia segíti az egyént a mindennapi életben, a munkahelyén, abban, hogy megismerje tágabb környezetét, és képes legyen a kínálkozó lehetőségek megragadására. A tudást, a kreativitást, az újírtásra való beállítódást és a kockázatvállalást jelenti ez a kompetencia. A kezdeményező képesség és vállalkozói kompetencia birtokában az egyén képessé válik arra, hogy célkitűzései érdekében terveket készítsen és hajtson végre. Ez a kompetencia képezi az alapját azoknak a speciális ismereteknek és képességeknek, amelyekre a gazdasági tevékenység során szükség van. E kompetenciához tartozóan szükséges ismeretek, az egyén személyes, szakmai vagy üzleti tevékenységéhez illeszthető lehetőségek, kihívások felismerése, értelmezése, a gazdaság működésének átfogó megértése, a pénz világában való tájékozódás képessége. Ismerni kell a vállalkozások pénzügyi és jogi feltételeit is. E körben olyan készségekre, képességekre van szükség, mint a tervezés, szervezés, irányítás, vezetés, delegálás, elemzés, kommunikálás, továbbá a tapasztalatok értékelésének, a kockázatok felismerésének és vállalásának a képessége.

A pedagógus szerepe

A pedagógus fontos feladata, hogy megismerje a tanulók sajátos tanulási módjait, stratégiáit, stílusát, szokását. A pedagógusnak figyelembe kell vennie a megismerés életkori és egyéni jellemzőit, és ezekre kell alapoznia a tanulás fejlesztését. Az iskolának olyan tudást kell kialakítania, amelyet az egyén új helyzetekben is képes alkalmazni. Előtérbe került az új ötletek kitalálása, azaz a kreatív gondolkodás fejlesztése. Az iskolának érdemes hangsúlyt helyezni a tanulói döntéshozatalra, az alternatívák végiggondolására, a variációk sokoldalú alkalmazására, a kockázatvállalásra, az értékelésre és az érvelésre. Fontos feladata az iskolának a kritikai gondolkodás megerősítése és a felkészülés a felnőttlet szerepeire. A felnőttlet szerepeire való felkészülés egyik fontos szerepe a pályorientáció. Általános célja, hogy segítse a tanulók további iskolaválasztását és pályaválasztását. E célból az iskolának, figyelembe véve a tanulók életkorát és lehetőségeit, átfogó képet kell nyújtania a munka világról. A pályorientáció akkor lehet eredményes, ha a különböző tantárgyak a tanórai és iskolán kívüli területek, tevékenységek összehangolásán alapul.

Az iskolaváltás szabadsága, a többcélú intézmények

A gyermek, a tanuló életútját lényegesen befolyásoló tényező az intézményváltás. A közoktatás rendszerében erre több alkalommal sor kell hogy kerüljön annak ellenére, hogy nem egyszer ezek a váltások hátráltatják, lelassítják a gyermek fejlődését. Törést okoz az

óvodából az általános iskola első évfolyamára történő átlépés, de általában teljesítményromlással jár a középfokú iskolába történő belépés is. Az általános iskolai tanulmányok utáni továbbhaladás adja a legnagyobb lehetőséget az érintett körbe tartozók közötti szelekcióra. Az általános iskolák közötti színvonalkülönbség, és a tanulók felkészülését hátráltató tényezők hatásának összeadódásából eredően, az általános iskolai tanulmányok utáni továbbhaladásban nem a meglévő készségek, képességek, a tehetség játszik sok esetben döntő szerepet, hanem a család társadalomban betöltött helye és az a település, amelyben az általános iskola működött. Ezt a szelekciós rendszert felerősíti a felvételi eljárások állami rendszere, amelyben az elsajátított ismeretanyag mellett jelentős szerepet kap a felvételiztető iskola szubjektív értékítélete is.

Jelentősen csökkenthetik az iskolarendszer szelektáló képességét azok a többcélú intézmények, amelyekből nem szükséges meghatározott pedagógiai szakaszok után kilépni a tanulónak és belépni egy másik intézménytípusba. A többcélú intézmények az óvodától az állami vizsgáig alkalmasak és képesek a gyermek fejlődési útvonalának felvázolására, a továbbhaladási útvonal biztosítása során döntő módon támaszkodni a meglévő készségekre és képességekre. A többcélú intézmény akkor tud biztonságot nyújtani a gyermeknek, a tanulónak, ha az általános iskola feladatai mellett ellátja a gimnázium, a szakközépiskola és a szakiskola feladatait is. Az egységes tanterv szerint dolgozó iskola a kilencedik vagy a tizedik évfolyam végéig közös, minden tanuló részére azonos lehetőséget nyújtó felkészítést tud biztosítani. Az elágazás a közös szakasz után történik, lehetőséget nyújtva a tanulónak a visszatérésre és másik tanulási útvonal megválasztására. Az ily módon működő iskola ösztönzőleg hathat a tanulói teljesítményre, hiszen már a beiratkozás pillanatában ismertté tehetők azok az elvárások, amelynek elérése szükséges ahhoz, hogy a tanuló az általa kívánatos tanulási útvonalat vegye igénybe.

Ajánlások

A tankötelezettség idejét hat éves kortól tizenhét éves korig tartó szakaszban, rugalmas iskolakezdést biztosítva indokolt megállapítani, annak lehetővé tételével, hogy aki rendelkezik államilag elismert szakképesítéssel az saját döntése alapján kiléphessen a rendszerből. A tankötelezettség teljesítésének lehetséges formája az iskolai rendszerű felnőttképzés, attól az időszaktól kezdve, hogy a tanuló betölti a tizenhatodik életévét.

Új Nemzeti alaptantervre van szükség, amelynek fő funkciója a közoktatás tartalmának elvi, szemléleti megalapozása oly módon, hogy az iskolák önállóságát szem előtt tartva meghatározza a közoktatás országosan érvényes, általános céljait, a közoktatás tartalmi szakaszolását és az egyes szakaszokban megvalósításra váró fejlesztési feladatokat. A Nemzeti alaptanterv szabályozásának fontos eleme, hogy a tartalmi szabályozást úgy valósítja meg, hogy az az egységesítést szolgáló közös alapra az iskolák, a pedagógusok, a tanulók sokféle differenciál tevékenységére épülhessen. A Nemzeti alaptantervben képviselt értékek, fejlesztési feladatok és az ezekre épülő differenciálás egyaránt azt a célt szolgálják, hogy a tanulók minél teljesebben bontakoztathassák ki személyiségüket.

Támogatni kell a többcélú közoktatási intézmények létrehozását és működtetését, ezen belül is azokét, amelyekben a gyermek, a tanuló az óvodától az állami vizsgáig megkapja a szükséges ellátásokat. Az általános iskolai tanulmányok befejezése után, a középfokú iskolába történő belépés döntő módon az addigi teljesítményeken, kivételesen központilag szervezett, egységes, sztenderdizált írásbeli felvételi vizsgára épüljön. A vizsga a készség, képességek mérésén alapuljon.

Felsőoktatás és munkaerőpiac

Az Európai Unió elvárásai a felsőoktatás terén

Az Európai Unió tanácsa kiadta az „Oktatás és képzés 2020” következtetéseit. A következtetések 1. számú melléklete: AZ EURÓPAI ÁTLAGTELJESÍTMÉNYRE VONATKOZÓ REFERENCIA SZINTEK” a felsőoktatásról a következőket mondja: A felsőfokú végzettség iránti megnövekedett keresletnek köszönhetően, valamint ezzel párhuzamosan a szakoktatás és szakképzés egyenrangú jelentőségét elismerve: 2020-ra a felsőfokú végzettséggel rendelkező 30–34 év közöttiek aránya érje el legalább a 40 %-ot.

A felsőoktatásba történő bejutás

Munkaerő-piaci szempontból lényeges kérdés a felsőoktatásba történő bejutás lehetőségének állami meghatározása, szűkítése, korlátozása vagy éppen ellenkezőleg, nyitottá tétele. Nem vitathatóan a felsőoktatás túlmutat az állami gondoskodás elvárt minimális szintjén. Elfogadva azonban azt a feltételezést, hogy az iskolázottság színvonalának emelése jelentős mértékben hozzájárulhat a gazdaság elvárt teljesítményének a növekedéséhez, indokolt annak felvállalása, hogy az állam ösztönözze, és ne akadályozza a felsőoktatásba történő belépést.

Óhatatlanul felvetődik az a kérdés, hogy az állam mindenkinek az általa kívánatosnak tartott felsőoktatásba történő bejutást biztosítsa vagy a munkaerő-piaci igények kiszolgálására és figyelembevételére megszervezett felsőoktatásba történő bejutást. Másik lényeges kérdés, hogy megosztható-e a felsőoktatás működtetéséhez szükséges költségek viselése az állam és a szolgáltatást igénybevevők között. A választ megadni ezekre a kérdésekre azért nem egyszerű, mivel a nyitott, demokratikusan működő társadalom egyik előfeltétele a nyitottan és demokratikusan gondolkozó választópolgárok közösségének a kialakítása. Ez pedig elképzelhetetlen az átlagos oktatási szint emelése, növelése nélkül. Ez a folyamat csak közvetve kapcsolódik a munkaerőpiac igényeihez, nem feledve azonban azt, hogy az iskolázottabb családokban élő gyermekek esélyei lényegesen jobbak a közoktatásban, és a munkaerőpiacon való sikeres megjelenésükre nagyobb remény van, mint az alacsonyabb iskolázottságú családokból érkezőknél. Ebből az következik, hogy a társadalom iskolázottsági szintjének emelése szempontjából szinte közömbös a felsőoktatásban megszerzett ismeretek köre, a kiosztásra kerülő diplomák jellege.

A nyitott felsőoktatás

Értelemszerűen ezen elv mellett a felsőoktatást nehéz megszervezni. Ezért nyilvánvalóan az államnak meg kell határoznia a felvehető létszámot méghozzá képzési területenként. Ennél az elvnél azonban a lehető legnagyobb választási lehetőséget kell biztosítani a bejutáshoz. Ez az elv csak akkor érvényesülhet, ha a felsőoktatásba való bejutás a középiskolai tanulmányokra, az érettségire épül, ugyanakkor a tanulmányok korai szakaszában párosul egy igen szigorú „beválás vizsgálattal”. Ennek lényege, hogy a megkönnyített belépést ellensúlyozza a szigorú követelményeket támasztó továbbhaladás.

A többciklusú felsőoktatás

További előfeltétel a többlépcsős felsőoktatási rendszer, a felsőfokú szakképzés, alapképzés, mesterképzés, doktori képzés felosztás minél szélesebb körű bevezetése. A felsőoktatási tanulmányok során történő előrehaladás szigorú követelményekre kell hogy épüljön, hogy a doktori képzésig már csak a legjobbak jussanak el.

Az ingyenesség kérdése

A felsőoktatás költségeihez való hozzájárulás azért nehéz kérdés, mivel bármilyen ellenszolgáltatás előírása együtt járhat egy széles körű társadalmi csoport kirekesztésével. Nem vitathatóan léteznek olyan felsőoktatási területek, amelyek „feltöltése” a munkaerőpiac igényei alapján nehéz, ugyanakkor az állami szolgáltatások megszervezése miatt rendkívül kívánatos. Ilyen például a szociális terület, amelynél közismert tény, hogy az e területen dolgozók túlnyomó többségének az életpályája során nagyfokú odaadásra, áldozatkészésre van szükség, és ezzel nincs arányban a jövedelemszerzés lehetősége. Ezért olyan megoldást kell keresni, amely alkalmas szociális helyzettől függetlenül lehetőséget biztosítani, ugyanakkor jelzi a felsőoktatás, mint szolgáltatás tényleges értékét, megoldja a költségmegosztást, elismeri az állam igényeit.

A felsőoktatás, mint adóköteles szolgáltatás

Lehetséges megoldás a felsőoktatás-szolgáltatás adómentességének a megszüntetése. Az EVA-hoz hasonló adó bevezetése, amely magában foglalja a közterhek valamennyi formáját, az egészségbiztosítást, a nyugdíjbiztosítást. Előnye, hogy a felsőoktatásban eltöltött tanulmányi idő beszámít az öregségi nyugdíj jogszerző idejébe. További előnye, hogy megmutatja a reális értékét a felsőoktatás-szolgáltatásnak, érdekelté teszi a hallgatót, hogy minél rövidebb idő alatt fejezze be a tanulmányát. Az egyes társadalmi rétegek kirekesztésének elkerülése érdekében az adófizetési kötelezettség teljesítésére halasztási lehetőséget kell biztosítani, addig az időpontig ameddig a „befolyó jövedelem” lehetővé teszi az adó megfizetését. Lehetséges részleges vagy teljes adómentesség minden olyan esetben, amikor azt az állam kívánatosnak, fontosnak tartja az adott területre történő jelentkezést. A hazai munkahelyen történő elhelyezkedés adójóváírással elismerhető.

A szakképzés és a munkaerőpiac

1999. évi C. törvény
az Európai Szociális Karta kihirdetéséről

A szakképzéshez való jog

A szakképzéshez való jog tényleges gyakorlásának biztosítására a Szerződő Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy

1. kizárólag az egyén adottságaira építve, a munkaadói és munkavállalói szervezetekkel konzultálva, szükség szerint biztosítják vagy előmozdítják mindenki műszaki és szakmai képzését, beleértve a hátrányos helyzetűeket is, és biztosítják a magasabb műszaki vagy egyetemi képzéshez való hozzájárulás lehetőségét;

2. biztosítják vagy támogatják az ipari tanulói rendszert és az egyéb olyan szervezett intézkedéseket, amelyek a fiatal fiúk és lányok képzését szolgálják a különböző foglalkozások esetében;

3. szükség szerint biztosítják vagy előmozdítják:

a) a felnőtt dolgozók részére a megfelelő és könnyen elérhető képzési lehetőségeket;

b) a felnőtt dolgozók átképzését szolgáló, a műszaki fejlődés vagy az új foglalkoztatási irányok által szükségessé tett, speciális lehetőségeket;

4. megfelelő intézkedésekkel bátorítják a biztosított lehetőségek teljes körű hasznosítását, mint például:

a) részvételi díj csökkentése vagy eltörlése;

b) a megfelelő esetekben pénzügyi segítség nyújtása;

c) a foglalkoztatás során a dolgozónak a munkaadó kívánságára történő kiegészítő képzésben való részvételre fordított idejének a rendes munkaidőben történő beszámítása;

d) megfelelő ellenőrzés révén, a munkaadói és a dolgozói szervezetekkel konzultálva, a fiatal dolgozóknak nyújtott ipari tanulói és egyéb képzési lehetőségek hatékonyságának és általában a fiatal dolgozók megfelelő védelmének biztosítása.

A szakképzés rendszere

A szakképzés tagolódása

Kétséget kizáróan a munkaerőpiac hatásai leginkább a szakképzés megszervezését befolyásolják. Az oktatási rendszerben azonban a szakképzés rendszere nem tekinthető egységesnek, arra való tekintettel, hogy az iskolarendszerű oktatásban és az iskolarendszeren kívüli oktatásban is megszervezésre kerülhet. Más a funkciója az iskolai rendszerű szakképzésnek, és más az iskolarendszeren kívüli szakképzésnek.

Az iskolai rendszerű szakképzés

A legfontosabb különbség annak a helyes megválasztása, hogy az iskolarendszerű szakképzés mennyiben tud alkalmazkodni a közvetlen munkaerő-piaci igényeknek. Ehhez kapcsolódó kérdés az, hogy szükség-szerű-e az iskolai rendszerű szakképzésnek kiszolgáltatnia közvetlenül a munkaerőpiacot. Nyilvánvalóan fel kell tenni azt a kérdést is, alkalmas-e egyáltalán az iskolai rendszerű szakképzés a munkaerőpiac igényeinek közvetlen kielégítésére, teljesítésére? Ahhoz, hogy a választ meg lehessen adni ezekre a kérdésekre, végig kell gondolni az iskolai rendszerű szakképzés sajátosságát. Az iskolai rendszerű oktatáshoz megfelelő és stabil feltételrendszert kell kiépíteni. Ennek a feltételrendszernek a része az a helyszín, ahol a felkészítés folyik, vagyis az iskola, a gyakorlóhely, a raktár stb. A nevelő és oktató munkához speciális szakember gárdára, pedagógusokra, gyakorlati oktatókra van szükség. A felkészítő munka alapja az a követelményrendszer, amely alapján a szükséges ismeretek átadására és megszerzésére lehetőség nyílik. Az ismeretek átadására meghatározott ütemterv szerint meghatározott időszak alatt kerül sor, amelyhez kapcsolódik a számonkérés, a beszámolás, vagyis a tanulmányokat lezáró vizsga. Mindezekből viszont következik az is, hogy az iskolai rendszerű szakképzés rövid távon nem képes a munkaerőpiac közvetlen igényeinek a teljesítésére. Nem lehetséges ugyanis a felkészítésben részt vevő szakemberek, a felkészítéshez hozzákapcsolódó eszközök, felszerelések és tantervek igények szerinti megváltoztatása, cseréje. A felkészítés folyamata is hosszabb távú időszakokkal számol, és a felkészítésbe bekapcsolódók körének a megkezdett tanulmányait be kell tudni fejeznie azok szerint a követelmények szerint, amelyekkel a tanulmányokba belekezdett. Ezért az iskolai rendszerű szakképzés elé a munkaerőpiac közép- és hosszú távú igényeinek a kielégítését kell kitűzni. Ehhez azonban szükség van arra, hogy az elvárások megfogalmazásra kerüljenek, és a gazdaságpolitika egyértelművé tegye az elvárásait.

A szakképzésben részt vevő tanuló helyzete

A szakképzésnek különböző felkészültségű tanulókat kell befogadnia, illetőleg különböző képességekkel rendelkezők számára kell lehetővé tenni a szakképesítés megszerzéséhez szükséges ismeretek elsajátítását. Fontos oktatáspolitikai kérdés, hogy hány éves korban kell a szülőnek és gyermekének dönteni arról, milyen pályát választ, és ehhez kapcsolódóan lehetséges-e a pályamódosítás annak, aki szakképesítés megszerzésére készül fel. Minél hosszabb a tankötelezettség ideje, annál nagyobb lehetőség van a pályaválasztási kényszer kitolódására, annál jobb esélye van a szakképzésben részt vevőnek arra, hogy iskolát változtasson.

Az iskolai szakképzésnek két hagyományos formája van, az alapfokú iskolai végzettségre épülő szakképzettség, a középiskolai végzettségre épülő szakképzettség. A középiskolai tanulmányok során felkészülő tanuló felsőoktatásba történő bejutásának esélyei nem szükségszerűen csökkennek azáltal, hogy olyan középiskolában folytatja a tanulmányait, amelynek a célja a szakmai vizsgára történő felkészítés is. A szakközépiskolai oktatás rendeltetésénél fogva alkalmas lehet arra, hogy megalapozza a tanuló általános műveltségét, ily módon felkészítse a felsőoktatásba történő bejutásra, az érettségi vizsga letételére, és ugyanakkor alkalmas arra is, hogy előkészítsen a szakképzésbe történő bekapcsolódásra és az érettségi vizsga letétele után a szakmai vizsgára történő felkészítésre.

Miután a szakiskolai oktatás az alapfokú iskolai végzettségre épül, az általános iskolai tanulmányok befejezését követően lehetőség van arra, hogy a tanuló közvetlenül bekapcsolódjon a szakképzésbe. Nem könnyű oktatáspolitikai kérdés annak eldöntése, hogy mi szolgálja jobban a tanuló érdekét: a szakképzésbe történő azonnali bekapcsolódás vagy az általános iskolai tanulmányok befejezését követően további, az általános műveltségét, készségeit, képességeit fejlesztő oktatásban vegyen részt.

Amennyiben elfogadható, hogy a gyorsan változó ismeretek megkövetelik az értő tanulás képességének meglétét, az önképzés iránti igényt, valamint elfogadható az is, hogy nehezen boldogulhat bárki bármilyen szakterületen, ha nincsenek informatikai ismeretei, nem jártas valamennyire a gazdálkodás, az üzletmenet, a könyvvitel szabályaiban, akkor a feltett kérdésre azt a választ kell adni, hogy az alapfokú iskolai végzettség megszerzése után szükség van még a kulcskompetenciák fejlesztésére. Ezért a szakképzésbe történő bekapcsolódást indokolt kitolni egy vagy két olyan tanulmányi évvel, amely alatt egyidejűleg folyik a kulcskompetenciák fejlesztése és a szakképesítésbe történő bekapcsolódás előkészítése. Nem lehet vita azonban afelől sem, hogy léteznek olyan tanulók, akiknél elsősorban személyes adottság miatt indokolt lehet a szakképzésbe történő bekapcsolódás idejének a lerövidítése. Mindebből az következik, hogy a szakiskolai képzésnek sokszínűnek kell lennie, hogy alkalmazkodni tudjon a szakképesítés megszerzésére vállalkozó tanuló képességeihez.

A szakiskolai nevelésnek és oktatásnak a megszervezése során lehetőséget kell biztosítani azoknak, akiknek indokolt az alapfokú iskolai végzettség megszerzése utáni közvetlen bekapcsolódása a szakképzésbe, és azoknak is, akiknél a szakképzés megkezdésének ideje meghosszabbítható, kitolható. A szakiskolai oktatásnak kell lehetőséget biztosítani a szakmai vizsgára történő felkészüléshez azok számára is, akik nem szerezték meg az alapfokú iskolai végzettséget, vagyis nem végezték el sikeresen a nyolcadik évfolyamot. Ennek az iskolatípusnak kell befogadnia a sajátos nevelési igényű tanulók jelentős körét is.

Ajánlások

Az iskolai rendszerű szakképzésnek széles körű választási lehetőséget kell biztosítania a tanulóknak ahhoz, hogy igényük, képességük, tanulmányaik szerint megválaszthassák,

milyen szakmai vizsgára kívánnak felkészülni. Az iskolai rendszerű szakképzés a szakközépiskolában és a szakiskolában szervezhető meg.

A szakiskolai oktatás keretében a kilenc-tizenkettedik évfolyamon olyan ismeretek átadására kerülhet sor, amelyek előkészítik a szakképzésbe történő belépést, széles alapú ismereteket biztosítanak a tanuló részére, és beszámíthatók a szakképzésbe. A szakiskolai oktatást széles körű választási lehetőség biztosítása mellett kell megszervezni. Lehetővé kell tenni az olyan szakiskolai felkészítést is, amelyet a kilencedik-tizedik iskolai évfolyamon folyó, általános műveltséget biztosító felkészítés előz meg. A kilenc-tizedik évfolyamon a tanulói igényekhez igazodó felkészítést kell nyújtani, elsősorban azoknak a kulcskompetenciáknak a fejlesztésével, amelyek nélkülözhetetlenek az egész életen át tartó tanulásra történő felkészítéshez.

A felnőttoktatás

Az Európai Unió elvárásai az egész életen át tartó tanulás terén

Az Európai Unió tanácsa kiadta az „Oktatás és képzés 2020” következtetéseit. A következtetések 1. számú melléklete: „AZ EURÓPAI ÁTLAGTELJESÍTMÉNYRE VONATKOZÓ REFERENCIA SZINTEK” A felnőttek részvétele az egész életen át tartó tanulás terén a következőket mondja: „A felnőttek – különösen az alacsony képzettségűek – egész életen át tartó tanulásban való részvételének növelése céljából: 2020-ra biztosítani kell a felnőttek átlagosan legalább 15 %-ának az egész életen át tartó tanulásban való részvételét.”

A felnőttoktatás területei

A felnőttoktatásnak két nagy szervezési területe van, az iskolai rendszerű felnőttoktatás és az iskolarendszeren kívüli felnőttoktatás. Az iskolai rendszerű felnőttoktatás tartalmában nem tér el attól a felkészítéstől, amely a nappali rendszerű iskolai oktatásban folyik. Az iskolai rendszerű felnőttoktatás alkalmas a rugalmas szervezési megoldások alkalmazására, ennél fogva biztosítani tudja, hogy azok is bekapcsolódjanak e felkészítési formába, akik munkavégzés mellett folytatják tanulmányaikat. Az iskolai rendszerű felnőttoktatás döntő célja azonban mégis az, hogy lehetővé tegye azoknak a hiányosságoknak a pótlását, amelyek a nappali rendszerű iskolai oktatásból való kihullás vagy a nem megfelelő tanulmányi munka miatt, esetleg nem elég körültekintő iskolaválasztás miatt következtek be.

Az iskolarendszeren kívüli oktatás

A munkaerő-piaci igények napi változásai az iskolarendszeren kívüli oktatás tudja a legjobban követni, kielégíteni. Az iskolarendszeren kívüli oktatás egyik jelentős köre az a szakképzés, amely egyébként az iskolai rendszerű oktatásban is megtalálható. Az iskolarendszeren kívüli oktatás azonban szervezési megoldásaival a vizsgaidőszak számának növelésével alkalmas és képes arra, hogy eleget tegyen azoknak az elvárásoknak, amelyeket adott időszakban konkrét munkafolyamatok beindításához vagy elvégzéséhez teljesíteni kell.

Ajánlás

A felnőttoktatás mindkét területének tervszerű fejlesztésével lehetséges növelni a felnőttoktatást. Az általános műveltséget megalapozó oktatásban a hagyományos formáktól eltérő, a munka melletti tanulást ösztönző megoldásokat célszerű előtérbe helyezni. Ilyen például a távoktatás.

Szakképzésben helye lehet mind a két formának. Az iskolai rendszerű felnőtt szakképzést első sorban a fiatal, huszonhárom év alatti képzetlenek részére indokolt indítani.

Az iskolai szakképzés széles alapú ismereteire épülő, rövid időtartamú felnőttképzés kiépítésével és működtetésével lehet gyorsan reagálni a munkaerőpiac elvárásaira.